

**HET ARBEIDSPROTEST GEBREIDELD ?
KWANTITATIEVE ANALYSE VAN DE STAKINGS-
VERGOEDINGEN UITBETAALD DOOR DE
ACV-CENTRALE WEERSTANDSKAS TIJDENS DE
PERIODE 1948 - 1997
(Een halve eeuw Centrale Weerstandskas)**

Albert Martens

INLEIDING

Na de Tweede Wereldoorlog vertonen de verhoudingen tussen arbeid en kapitaal in de landen van West-Europa en Noord-Amerika twee vormen: onderhandelen en staken. Deze twee praktijken kunnen vanuit twee theoretische uitgangspunten worden benaderd. Naargelang men uitgaat van een conflict- of van een consensusmodel worden deze handelingsvormen anders geëvalueerd (Crouch, 1982; Hyman, 1972; Bats-tone, e.a. 1980). Wanneer we de respectieve belangen van kapitaal en arbeid als grondig tegengesteld en onverzoenbaar beschouwen, dan is staken de 'normale' toestand van de arbeidsverhoudingen. Onderhandelen is dan een 'abnormale' situatie die tussen twee stakingsmomenten voorkomt. Het consensusmodel gaat uit van een tegenovergesteld uitgangspunt, namelijk dat de belangen van kapitaal en arbeid niet gelijklopend, maar wel verzoenbaar en onderhandelbaar zijn. De onderhandelde overeenkomst is een tijdelijk, maar voor herhaling vatbaar rustmoment dat soms door een crisis wordt verstoord. Stakingen zijn uitzonderlijke crisismomenten.

Sinds 1945 worden beide modellen gebruikt en dat zal ook in de toekomst zo blijven. De accumulatie en de verruiming van onderhandelingen hebben het stakingswapen nooit onherroepelijk begraven. Anderzijds hebben de veelvuldige stakingen de onderhandelingen evenmin kunnen uitschakelen. Staken en onderhandelen zijn de twee benen waarop de arbeidsverhoudingen blijven lopen.

Het stakingsfenomeen verdient verder onderzoek. Dit zullen we doen aan de hand van uitzonderlijk empirisch materiaal: de jaarlijkse uitgaven van de weerstandskas van een vakverbond (in casu: de Centrale Weerstandskas (CWK) van het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV)). Het gebruik van dergelijk empirisch materiaal is om twee redenen uitzonderlijk. Ten eerste hebben de meeste vakbondsconfederaties geen 'centrale' weerstandskas die voor elk lid van alle bedrijfssectoren een 'gelijke' stakingsvergoeding uitbetaalt. De stakingskas wordt meestal door een (professionele of sectorale) beroepsvakbond beheerd en niet door de (overkoepelende) confederatie. Ten tweede worden de uitbetaalde stakingsvergoedingen zelden of nooit bekendgemaakt. Geheimhouding is de regel. Het feit dat we over deze gegevens kunnen beschikken maakt het ons mogelijk om het stakingsfenomeen in België in een nieuw daglicht te plaatsen.

In een eerste paragraaf overlopen we de verschillende theoretische benaderingen van het stakingsfenomeen. Hieruit kunnen we een referentiekader opbouwen waarmee later het empirisch materiaal zal worden doorgelicht. Hiermee kunnen we de beschikbare data op een meer systematische wijze voorstellen. In een tweede paragraaf worden de gegevens van de CWK van het ACV op hun wetenschappelijk-technische waarde getoetst. Waarvoor kunnen deze gegevens worden gebruikt? Wat is hun bijdrage tot de wetenschappelijke benadering van het stakingsfenomeen?

De derde paragraaf bundelt de resultaten van de kwantitatieve analyse van de uitbetaalde stakingsvergoedingen. Aan wie werd waar, wanneer en hoeveel stakingsgeld betaald? Verschillen deze gegevens volgens de tijd, de beroepscentrale, het gewest?...

In een vierde paragraaf ten slotte wordt gepoogd om de belangrijkste empirische bevindingen terug te koppelen naar het oorspronkelijke referentiekader. Meteen wordt de efficiëntie van een centrale weerstandskas voor de stakingsontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog en voor de toekomst bevraagd.

1. DE WETENSCHAPPELIJKE ANALYSE VAN HET STAKINGSFENOMEEN

1.1. Hoe kunnen stakingen in kaart worden gebracht?

Wie over een arbeidsconflict spreekt, denkt aan de staking. Het collectief neerleggen van het werk, tegen de wil van de werkgever in, was immers een van de eerste verzetsvormen van de georganiseerde werknemers. De ontwikkeling van de industriële arbeid leidde tot de verspreiding van het stakingsfenomeen.

De (wetenschappelijke) benadering van dit fenomeen is echter niet eenvoudig. Er bestaan twee belangrijke analysemogelijkheden. Met de eerste, de *kwalitatieve analyse*, tracht de onderzoeker een zo volledig mogelijk beeld te geven van het stakingsfenomeen en de specificiteit van de actie zo gedetailleerd mogelijk te ontleden. De onvoorspelbaarheid van de aanvang, de opvolging en het einde van de staking, de particulariteit en de (on)voorziene reacties van de betrokken individuele en collectieve actoren worden in de kwalitatieve analyse zo niet verklaard, dan toch in hun context geplaatst en begrijpelijk gemaakt. De 'eigenaardigheid' van het stakingsdrama wordt in de kwalitatieve analyse vooropgesteld.

Stakingen herhalen zich echter dagelijks, wekelijks, maandelijks... Binnen de liberaal-kapitalistische arbeidsmarktverhoudingen is het een zeer recurrent fenomeen. Sinds de Tweede Wereldoorlog verlopen stakingen zelfs volgens vooraf bepaalde scenario's met vaste procedures (stakingsaanzegging, afkoelingsperiode, verzoeningspogingen, werkhervatting, verzekeren van de basisbehoeften in 'vredestijd', enz.). Deze veelvuldige herhalingen bieden dan ook de kans om een *kwantitatieve analyse* door te voeren. Daarvoor worden (werden) de volgende parameters gebruikt (Stern, 1978; Shalev, 1978; Britt & Galle, 1972; Cohn & Winsborough, 1988; Franzosi, 1989; Cohn & Eaton, 1989; Morris, 1998):

- de frequentie: hoeveel stakingen (of werkonderbrekingen) hebben in een bepaalde periode plaatsgevonden?
- het aantal bij de staking betrokken bedrijven en werknemers. Welke was de omvang van de staking? Hoeveel stakers hebben het werk neergelegd? Hoe werd de staking opgevolgd?
- de duur van de staking. Hoelang (dagen, weken...) werd de productie stilgelegd?
- het aantal verloren arbeidsdagen. Deze coëfficiënt wordt bekomen door de duur van de staking te vermenigvuldigen met het aantal stakers. Op die manier wordt het volume (of de omvang) van de staking berekend.

Met deze vier parameters kunnen stakingen en stakingsgolven onderling worden vergeleken (Poole, 1986). Deze cijfergegevens kunnen dan worden gerelateerd aan andere kwantitatieve variabelen zoals het aantal werklozen, de loonhoogte, het aantal werknemers die door collectieve overeenkomsten worden gedekt, enz.

1.2. Het meten van het werknemersprotest en de mogelijke interpretaties

Het stakingsfenomeen in kaart brengen aan de hand van een reeks kwantitatieve parameters is een zaak, de interpretatie van die gegevens is een andere. Een groot stakingsvolume (aantal verloren arbeidsdagen), bijvoorbeeld, kan zowel het resultaat zijn van vele (korte) stakingen als van een hoog aantal betrokken werknemers (stakers) die gedurende korte tijd staken, of nog van een lange stakingsduur. Die reeksen moeten dan aan de hand van bijkomende contextuele, historisch-empirische gegevens worden getoetst.

Bovendien is het verband tussen hoge/lage stakingscijfers en een sterke/zwakke vakbond niet eenduidig (Morris, 1998). Een groot aantal stakingen kan zowel op een sterke vakbond (die in staat is om vele werknemers ervan te overtuigen het werk neer te leggen) als op een zwakke vakbond (die niet (meer) in staat is om de achterban in toom te houden) wijzen. Anderzijds hoeven sterke vakbonden alleen maar met een staking te dreigen om resultaat te boeken. Ze hoeven zelfs niet tot actie over te gaan.

Vele factoren kunnen worden ingeroepen om het stakingsfenomeen te verklaren. B.E. Kaufman (1981) doet een beroep op maar liefst vijftien onafhankelijke variabelen om de stakingsfrequentie en het stakingsvolume in de periode 1954-1975 te verklaren. Kerr en Siegel (1954) gebruiken een achttal verklarende factoren. Britt en Galle (1972) richten hun aandacht voornamelijk op de organisatiegraad van de vakbonden als determinerende factor. R. Franzosi (1989) maakt gebruik van twee theoretische modellen (economic models and organizational/political models) om honderd jaar stakingsstatistiek te ordenen.

Om het zeer uitgebreide onderzoek over deze materie te stroomlijnen, kunnen de volgende paradigma's worden gebruikt:

1. Institutionele en organisatie-politieke modellen:

- 1.1. De organisatiegraad en -capaciteit van de werknemers bepalen de stakingskansen (Morris, 1998). Staken veronderstelt een collectief optreden, zowel om het werk stop te zetten als om de revendicaties te ordenen, te stroomlijnen en erover te onderhandelen. Ten slotte moet na de staking, eens er tussen de werkgever en de werknemers een akkoord is bereikt, het werk worden hervat. We kunnen ervan uitgaan dat de stakingscapaciteit groter is naarmate de werknemers beter georganiseerd zijn.

De organisatiegraad en -capaciteit worden aan de hand van de volgende variabelen gemeten of bepaald:

- het aantal werknemers die tot de vakbond toetreden (per bedrijf, bedrijfstak, regio, land...), het vakbondslidmaatschap,
- de sociale samenstelling van de werknemerspopulatie (geslacht, statuut, etniciteit...). Bepaalde categorieën van werknemers treden vlugger dan andere toe tot de vakbond toe.

1.2. De organisatiegraad en -capaciteit van de werkgevers

De stakings- en de onderhandelingskansen worden eveneens bepaald door het optreden van de werkgever. Frontvorming, hard en ontoegeeflijk optreden van

werkgeverszijde bespoedigen het uitbreken van stakingen. De structuur, de aanhang en het optreden van werkgeversorganisaties kunnen hier als variabelen worden gebruikt om het stakingsverloop te toetsen.

1.3. Het overheidsoptreden

De overheid kan de vrije onderhandelingen tussen werknemers en werkgevers toelaten, ondersteunen of be/inperken en meteen ook de stakingsmogelijkheden bepalen. Waarover mag en kan worden onderhandeld kan verder door de overheid worden bepaald.

Van overheidswege kunnen de vakorganisaties worden erkend of verboden. Als variabelen gelden hier de erkenning van het syndicaal feit, het stakingsrecht, de bekrachtiging van de (loon)overeenkomsten, de afbakening van de onderhandelingsmateries. De beperking van loonsverhogingen door de overheid zou stakingen voorkomen.

1.4. De conjunctuur van het onderhandelingsbestel

Hoelang loopt de termijn van een akkoord nog? Wanneer wordt met nieuwe onderhandelingen begonnen? Om een nieuwe onderhandelingsronde te starten, kunnen de werknemers worden gemobiliseerd en zo nodig overtuigd om tot staken over te gaan.

De termijn van de onderhandeling en het aantal werknemers dat hierbij betrokken is, zijn hiervoor de gepaste variabelen.

2. Economische modellen

2.1. De doorzichtigheid van de economische situatie en de grondige kennis van de markt voorkomen 'irrationeel' gedrag zoals stakingen (Hicks, 1932). Als werkgevers, maar voornamelijk werknemers goed zouden weten welke de economische mogelijkheden van het bedrijf zijn, dan zouden ze blijven onderhandelen tot deze grens wordt bereikt. Staken is een irrationeel handelen tengevolge van de onwetendheid van een van de onderhandelingspartijen.

2.2. De ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid (Shalev, 1978; Britt & Galle, 1972; Cohn & Winsborough, 1988; Franzosi, 1989; Cohn & Eaton, 1989; Morris, 1998). De invloed van de werkloosheid of van een gespannen arbeidsmarkt op stakingen is niet eenduidig:

- hoe omvangrijker de werkloosheid, des te geringer de mobilisatiecapaciteit van de werknemers, en des te kleiner de stakingskans;
- een gespannen arbeidsmarkt vernauwt de onderhandelingsruimte van de werkgever en maakt hem toegeeflijker ten opzichte van de eisen van de werknemers. In dat geval kunnen offensieve stakingen uitbreken om nog vlugger en nog meer te bekomen;
- herstructureringen en reorganisaties van bedrijven en sectoren, waarbij een aanzienlijk aantal werknemers hun baan zouden verliezen, bevorderen (defensieve) stakingen.

Arbeidsmarktgegevens (evolutie van de werkloosheid, openstaande betrekkingen, bedrijfsherstructureringen en -sluitingen, enz.) zijn de parameters die hier

worden gebruikt om stakingsgegevens te interpreteren. Deze variabelen kunnen zowel landelijk, regionaal als sectoraal worden geanalyseerd.

2.3. De evolutie van de koopkracht en de economische conjunctuur

Een afnemende koopkracht versterkt de neiging tot staken. Dit is ook het geval wanneer de koopkracht geen gelijke tred houdt met de productiviteitsstijgingen. Gegevens over de loonontwikkeling op nationaal, regionaal en sectoraal niveau kunnen hiervoor worden gebruikt, alsook de relatieve loonpositie van bepaalde categorieën van werknemers (mannen en vrouwen, geschoolden en ongeschoolden, arbeiders en bedienden...).

3. Sociaal-psychologische modellen

3.1. De sociale kenmerken van de werknemers

In de literatuur wordt vaak melding gemaakt van typische werknemerscategorieën die meer frequent naar het stakingswapen grijpen: dokwerkers, mijnwerkers, werknemers die afgezonderd van de samenleving in specifieke (harde, lastige) omstandigheden moeten werken (Elridge, 1973; Kerr & Siegel, 1954; Godard, 1992). Werknemers in de zorgsector hebben geen al te grote stakingstraditie. Sommige bedrijfssectoren zijn duidelijk gevoeliger voor stakingen dan andere. Deze hypothesen kunnen worden getoetst door middel van comparatief onderzoek per sector van de stakingsfrequentie, -omvang en -duur.

Individuele eigenschappen zoals geslacht, leeftijd, etniciteit, geloof, politieke overtuiging, lidmaatschap, woonplaats, enz. zouden eveneens het stakingsgedrag kunnen beïnvloeden.

3.2. Het eigen optreden van de leiders en onderhandelaars. Het karakter en de persoonlijkheid van de actoren kunnen het uitbreken van stakingen bespoedigen of vertragen en de omvang en duur ervan verhogen of afzwakken.

1.3. De gestelde vragen en de keuze van een referentiekader

Aan de hand van het empirisch materiaal waarover we beschikken (jaarlijks uitbetaalde stakingsbedragen, ledenevolutie van de verschillende centrales, evolutie van de loonmassa (uitbetaalde RSZ-lonen), van de werkloosheid, enz.), kunnen de volgende vragen worden gesteld:

- a) Evolueren de uitbetaalde stakingsbedragen volgens de organisatiegraad van de werknemers? Hoe meer leden, des te hoger het stakingsvolume (gemeten aan de uitbetaalde bedragen)? Zijn er verschillen waar te nemen tussen de verschillende beroepsvakbonden? In de veronderstelling dat alle ACV-leden in gelijke mate zouden staken, hoe zouden de jaarlijkse stakingsbedragen zich tot het ledenaantal verhouden?
- b) Bestaat er enig verband tussen de loonevolutie en de uitbetaalde stakingsbedragen? Wordt er meer of minder gestaakt wanneer de lonen dalen of stijgen? Wanneer de lonen aan het dalen zijn, wordt er dan gestaakt om die trend tegen te gaan

(defensieve stakingen)? Worden er, andersom, stakingen georganiseerd om hogere lonen af te dwingen (offensieve stakingen)?

- c) Stakingen kunnen uitbreken om de werkgelegenheid te behouden (defensief) of om bijkomende aanwervingen af te dwingen (offensief).
- d) Bestaat er enig verband tussen het verloop van de nationale en sectorale onderhandelingen en het stakingsvolume? Om de onderhandelaars onder druk te zetten, kunnen tijdens de onderhandelingen werknemers worden gemobiliseerd. Anderzijds moet er tijdens de duur van het akkoord sociale vrede heersen en zal er minder worden gestaakt.
- e) Heeft het ingrijpen van de overheid in de vrije (loon)onderhandelingen het aantal stakingen doen dalen?

In deze studie wordt er eveneens een kwantitatieve analyse uitgevoerd. De gegevens waarop wij ons baseren, zijn echter wel eerder ongewoon, namelijk de bedragen die (jaarlijks) door de (ACV-)Centrale Weerstandskas (CWK) aan de stakers worden uitbetaald. Welke bijkomende informatie uit deze gegevens kan worden gehaald, wordt hieronder onderzocht.

2. DE INFORMATIESCHATTEN VAN DE CENTRALE WEERSTANDSKAS

2.1. De totale centralisatie van de strijdmiddelen

Sinds de oorsprong van de vakorganisaties stelt zich het probleem van de financiële vergoeding van de stakers. Zonder stakingsgeld kunnen stakers het niet lang uithouden. Dit was net de reden waarom de vakbonden werden opgericht. Albeda wijst er bijvoorbeeld op dat de eerste vakorganisaties in Nederland "verenigingen tot het organiseren van werkstakingen" werden genoemd (Albeda). In de Verenigde Staten werden de vakverenigingen georganiseerd met het oog op een bepaalde staking en na afloop ervan opnieuw ontbonden. Een financieel sterke stakings- of weerstandskas is voor een vakorganisatie dus van cruciaal belang. Meestal worden dergelijke fondsen door de beroepsvakbonden (in België ook sectorale vak(bonds)centrales genoemd) verzameld en beheerd. In de meeste industrielanden worden dergelijke weerstandskassen bij de metaal-, bouwvakkers-, mijnwerkers-, voedingsbonden, enz. aangetroffen. Alleen de aangesloten leden krijgen een stakingsvergoeding.

Gegevens over weerstandskassen zijn meestal (uiterst) schaars, zo niet geheim. Vakbonden verkiezen deze gegevens niet bekend te maken. Deze informatie kan de tegenstrever namelijk nutteloos versterken, omdat hij op die manier te weten komt hoe lang de stakers het nog kunnen uithouden. Zo blijft de stand van de stakingskas voor sociaal wetenschappelijk onderzoek meestal een 'black box'.

Er is echter één uitzondering. Het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) heeft sinds het jaar 1926 een 'Centrale Weerstandskas' (CWK) opgericht (1). Met andere woorden, elke bij een ACV-vakcentrale aangesloten werknemer draagt bij tot de algemene interprofessionele (centrale) weerstandskas. Slechts één centrale maakte

hierop een uitzondering. De Landelijke Bedienden Centrale (LBC) beschikte over een eigen weerstandskas. Recent heeft deze centrale echter beslist om ook tot de centrale weerstandskas toe te treden.

De erkenning van een staking blijft tot de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke beroepscentrales behoren. Zij geven aan de CWK de opdracht om de stakingsdagen uit te betalen.

Bij de meeste andere vakorganisaties (in binnen- en buitenland) werd een dergelijke centralisatie van de financiële middelen (nog) niet doorgevoerd. Elke beroepscentrale beheert op autonome wijze zijn eigen weerstandskas.

Nochtans kan een zekere kentering worden vastgesteld. De Centrale der Metaalindustrie van België (ABVV) heeft op haar laatste congres (27 maart 1998) de realisatie van een interprofessionele stakerskas in haar algemeen resoluties opgenomen (2). Geconfronteerd met de verdere mundialisering van de economie en de groeiende Europese integratie zouden de vakorganisaties echter stilaan moeten overwegen of de oprichting van internationale steunfondsen niet dringender wordt. Hierop komen we in de besluiten nog terug.

2.2. Hoe dienen de stakingsbedragen te worden geïnterpreteerd?

Elk jaar maakt de CWK de verrekende uitgaven (van de stakingsvergoedingen) per centrale en per gewestelijk verbond bekend. Hieruit kunnen we afleiden welk bedrag aan de stakende vakbondsleden van de verschillende centrales en verbonden werden uitbetaald. Op basis van die gegevens kan het volume (of het totaal aantal uitbetaalde bedragen voor de gestaakte dagen) van stakingen per jaar worden berekend. Als we dit op de gegevens van de laatste vijftig jaar (1948-1997) toepassen, stellen er zich een vijftal methodologische problemen (3).

Een *eerste* probleem betreft de vergelijkbaarheid van de bedragen over een periode van vijftig jaar. De miljoenen uitbetaalde stakingssteun zijn nominale bedragen. We hebben dus alle bedragen gedeflateerd en omgerekend in BEF van 1980 (vermenigvuldigd met de index van de kleinhandelsprijzen).

Een *tweede* probleem heeft te maken met de hoogte van het bedrag van de stakingssteun. De uitgekeerde stakingssteun verschilt naargelang van het geslacht, de burgerlijke stand en de leeftijd. Vrouwen, jongeren en ongehuwden krijgen minder steun dan mannen, volwassenen en gehuwden (Figuur 1.)⁽⁴⁾. Het verschil tussen de stakingsbedragen voor mannen en vrouwen werd pas in 1992 afgeschaft. We kunnen ervan uitgaan dat dit te maken heeft met de eis tot gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Informatie hierover hebben we niet gevonden. Verder onderzoek hierover is dus wenselijk.

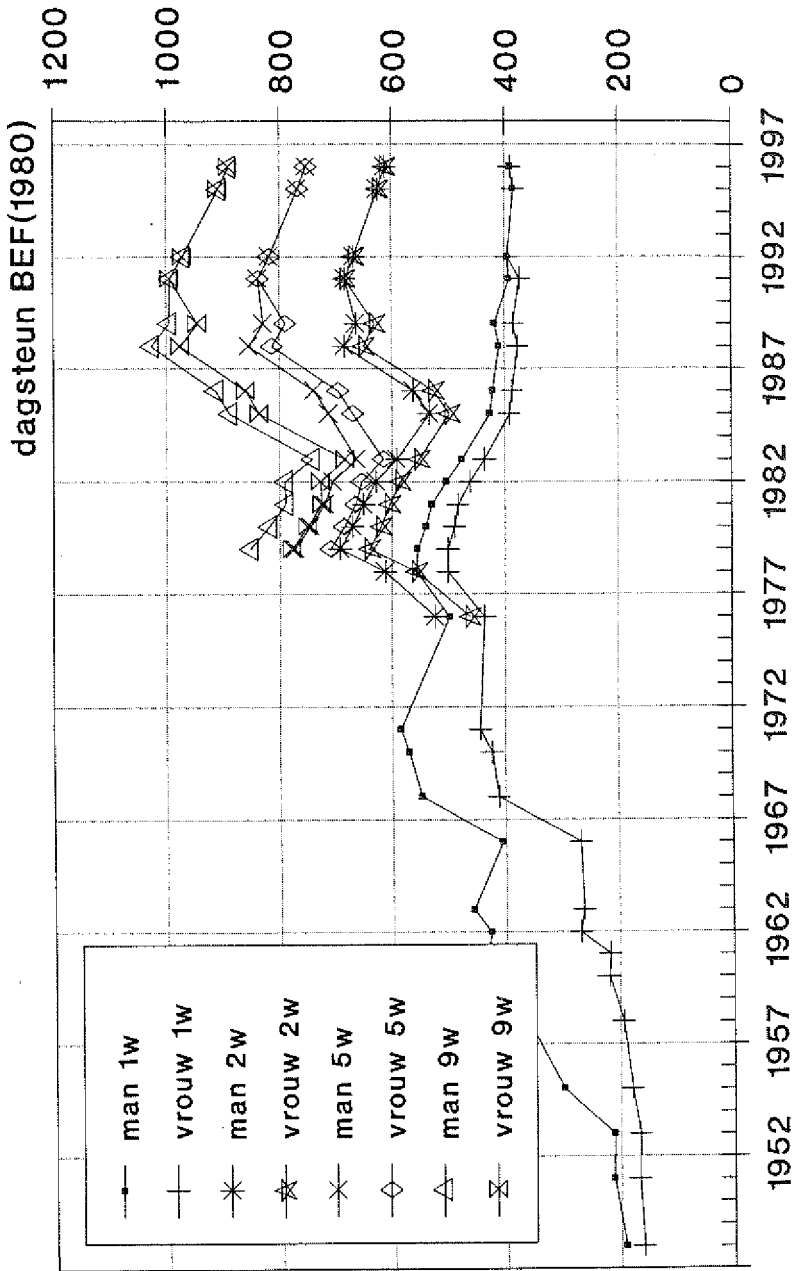
De berekening van het stakingsvolume - met andere woorden de omrekening van de jaarlijkse stakingsbedragen in stakingsdagen - houdt dus in dat voor elke staking de duur alsook het aantal mannen/vrouwen, jongeren/volwassenen en ongehuwden/gehuwden gekend zijn.

Een *derde* probleem betreft de regelmatige aanpassingen van de stakingsvergoeding. Naarmate het ACV sterker werd en meer werknemers kon organiseren, werd op re-

gelmatige tijd stippen de dagelijkse (forfaitaire) stakingssteun verhoogd. Doorheen de jaren werden de bedragen aan de levensduurte aangepast: bijvoorbeeld 160 BEF/dag in 1961, 520 BEF/dag in 1978 en 570 BEF/dag in 1981 voor een volwassen man (+ 21 jaar) tijdens de eerste stakingsweek. Door alle jaarlijkse totale bedragen van de CWK met de index van de kleinhandelsprijzen te vermenigvuldigen, wordt er ook van uitgegaan dat de (individuele) stakingsvergoeding evenredig werd aangepast. Dit is een plausibele veronderstelling die nochtans verder moet worden onderzocht. Het zou ook kunnen dat de stakingsvergoedingen doorheen de jaren sneller of trager evolueren dan de index van de kleinhandelsprijzen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de vrouwen, die in de jaren zestig maar de helft van het bedrag kregen dat aan de mannen werd uitgekeerd. In 1981 kregen zij 91,22 % van het toenmalig bedrag voor mannen (*Figuur 1. Steun per dag/dagsteun*).

In 1992 werd het verschil tussen de stakingsvergoeding voor mannen en vrouwen afgeschaft. Of dit in verband moet worden gebracht met de doorbraak van de vakbondseis 'gelijk loon voor gelijk werk' is meer dan waarschijnlijk, maar werd tot op heden niet onderzocht.

Fig.1 Dagelijkse stakerssteun mannen & vrouwen (+21jaar) 1st,2de,5de & 9de week 1948-1997

Vanaf 1976 wordt de *duur* van de staking voor het bepalen van het toegekend stakingsbedrag in aanmerking genomen. Vanaf de tweede, vijfde en negende stakingsweek wordt de stakingsvergoeding telkens verhoogd. Vanaf 1988 worden de langdurige stakingen financieel veel sterker ondersteund. Het verdient verder onderzoek om de reden en de weerslag van deze beslissing op de uitgaven van de CWK na te gaan. Na 1977 en voornamelijk na 1987 zien wij een forse daling van de globale stakingsuitgaven (zie figuur 4). Of er tussen deze beslissing en het verloop van de uitgaven enig verband bestaat, hebben we nog niet kunnen nagaan.

Een *vierde* probleem betreft de gegevens over de ledenaantallen. De jaarlijkse ledenaantallen van de verschillende centrales en gewesten zijn de netto-ledenaantallen (met andere woorden het aantal leden dat effectief bijdragen betaalt). Hiervoor hebben wij de gegevens van P. Pasture en J. Mampuy gebruikt (1990) en verder doorgetrokken tot 1997. Wat het stakingsfenomeen betreft, geven die aantallen echter een vertekend beeld. Niet alle vakbondsleden die lidgeld betalen, kunnen ook effectief staken. Slechts 65 tot 70% van de leden zijn effectief tewerkgesteld (Deschouwer, 1982). De overigen zijn werklozen, gepensioneerden, tewerkgestelde werklozen, enz. Aangezien wij niet over het aantal effectief tewerkgestelde leden per centrale en per gewest kunnen beschikken, werd hiermee in de analyse geen rekening gehouden. Dit leidt tot een zekere onder- resp. overschatting van bepaalde gegevens.

Ten slotte werden de LBC-leden van de totale ACV-ledenaantallen afgetrokken, aangezien deze centrale (tot 1998) niet tot de CWK bijdroeg.

De sterkte van een vakbond en de stakingscapaciteit die hiermee zou gepaard gaan zijn dus niet steeds uit een hoog ledenaantal af te leiden. Voor België is deze vaststelling van belang omdat het ledenaantal in tegenstelling tot in andere West-Europese landen zelfs in tijden van economische crisis is blijven toenemen. Kortom: de slagkracht van de vakbond is een functie van haar *werkende* leden (Visser & Ebbinghaus, 1996). De overige leden (werklozen, gepensioneerden...) die in de officiële ledencijfers voorkomen zijn veel minder of zelfs niet meer voor stakingen te mobiliseren.

Een *vijfde* probleem betreft de berekeningswijze van de jaarlijkse stakingsvergoedingen. Algemeen gesteld gaat het om de voor elke staking verrekende bedragen die in een bepaald jaar worden uitbetaald. Er zijn nochtans enkele significante vertekeningen. Zo heeft de verrekening van de stakingssteun voor de belangrijke staking van december 1960-januari 1961 (staking tegen de eenheidswet), wegens een lang aanslepend conflict over de betaling van stakingsvergoedingen voor werklozen tengevolge van deze staking, tot 1966 aangesleept. Gedurende al die jaren (1962-1966) werd een deel van de jaarlijks uitbetaalde stakingssteun voor de vergoeding van die winterstaking voorbehouden. Dergelijke verschuivingen komen meermaals voor, zeker wanneer het om stakingen gaat die in het najaar plaatsvinden. Om deze uitzonderlijke pieken en 'achterstallen' weg te werken, hebben wij met glijdende driejaarlijkse gemiddelden gewerkt. (stakingsbedrag van jaar $(x) = [\text{bedrag jaar } (x-1) + (x) + (x+1)]/3$).

Om af te ronden: de precieze omzetting van het totaal bedrag van de uitbetaalde stakingsvergoedingen voor gestaakte dagen zou een aanzienlijk (en quasi onmogelijk) rekenwerk vergen. Voor elke staking zouden we moeten weten hoeveel mannen en vrouwen bij de staking betrokken waren. Naast het geslacht moeten ook de leeftijd,

de burgerlijke staat (al of niet gehuwd) en de duur van de staking (eerste, tweede, vierde week, enz.), in overweging worden genomen, want hiervoor zijn verschillende tarieven voorzien.

In deze analyse hebben we geprobeerd om deze originele en toch niet-onbelangrijke gegevens zo correct mogelijk te verwerken.

2.3. In welke mate zijn de uitbetaalde stakingsbedragen representatief voor het meten van het stakingsfenomeen?

De kwaliteit van de stakingsstatistieken voor België blijft ondermaats. Een grote verscheidenheid van definities en de verschillen in de manier waarop gegevens worden verzameld, ondermijnen de betrouwbaarheid van de wetenschappelijke analyses en uitspraken (Van Leemput, 1992). Voor een beperkte periode (1948-1981) heeft het NIS cijfers over het stakingsvolume (jaarlijks totaal aantal verloren werkdagen voor heel België, zonder onderscheid qua vakorganisatie of gewest). In een voorgaand artikel hebben wij deze gegevens met CWK-bedragen vergeleken (Martens, 1991). Daarbij kon worden vastgesteld dat het door de CWK gefinancierde stakingsvolume gelijke tred hield met het algemeen (NIS-)stakingsvolume. Stijgingen en dalingen van CWK- en NIS-gegevens verliepen/verlopen parallel.

Wij zijn dan ook geneigd om de vaststellingen die voor een bepaalde vakbondsconfederatie, met name het ACV, werden gedaan te veralgemenen voor de totale werknemerspopulatie.

Na 1981 heeft het NIS verscheidene jaren na elkaar geen stakingsgegevens meer gepubliceerd. Pas sinds een vijftal jaren zijn deze gegevens op een andere basis opnieuw beschikbaar. Het was dus niet mogelijk om de representativiteit van de CWK-gegevens voor de laatste jaren te toetsen.

Daar het ACV de grootste vakbond van België is, met een belangrijke inplanting in alle bedrijfssectoren en gewesten (de resultaten van de sociale verkiezingen kunnen dit bevestigen), mogen we ervan uitgaan dat de gegevens van de CWK de evolutie van stakingsgebeuren goed benadert. We vermoeden dat er een zekere oververtegenwoordiging is (gezien het overwicht van de Vlaamse leden ten opzichte van de Waalse leden) van de stakingen in Vlaanderen. De omvang van die oververtegenwoordiging is echter moeilijk in te schatten.

2.4. De verwerking van de beschikbare gegevens

Voor een periode van vijftig jaar (1948-1997) hebben we de volgende reeksen samengesteld:

- (a) het *jaarlijks totaal bedrag* dat aan de stakende ACV-leden werd uitbetaald. Om vergelijkbare bedragen over 50 jaar te bekomen, werden de jaarlijkse (nominale) bedragen gedeflateerd (basis: 1980=100). Hieruit kan een algemeen verloop van het stakingsvolume worden afgeleid. Werden in bepaalde periodes meer of minder stakingsvergoedingen uitbetaald? Welke is de algemene trend na de Tweede Wereldoorlog?
- (b) aangezien deze *bedragen per beroepscentrale en per interprofessioneel verbond* zijn opgesplitst, kan voor deze (respectieve) instellingen eveneens het stakingsvolume per centrale en per gewest worden berekend.
- (c) en wanneer deze getallen door het ledenaantal (van de centrale of het verbond) worden gedeeld, dan kan worden berekend wat elk *lid, gemiddeld*, jaarlijks van de stakingskas (terug)krijgt. Hieruit kan worden afgeleid welke centrales, of gewesten, combattiever of minder combattief zijn.

Een laatste opmerking: geen onderscheid tussen de verschillende soorten stakingen. Deze cijfers maken niet duidelijk welke verschillende soorten stakingen werden gevoerd en waarvoor stakingsvergoedingen werden betaald. Hier wordt geen onderscheid gemaakt tussen een (punctuele) bedrijfsstaking, een regionale, landelijke of sectorale staking, solidariteitsacties, waarschuwings- en schokstakingen, enz. Aangezien deze verschillen voor de evaluatie van het vakbondsoptreden van belang zijn, zullen deze aspecten in de commentaren worden opgenomen.

3. DE RESULTATEN VAN DE KWANTITATIEVE ANALYSE

Tijdens de onderzochte periode (1948-1997) heeft de CWK 7,132 miljard BEF (1980) stakingssteun betaald, wat neerkomt op een jaarlijkse gemiddelde van 142,646 miljoen BEF (1980). Met een gemiddeld ledenaantal van 811.000 en 400 BEF (1980) dagelijkse stakingsvergoeding betekent dit 356.615 stakingsdagen of een gemiddelde van 0,45 dagen per werknemer en per jaar (met 500 BEF dagelijkse stakingssteun, is dit (slechts) 0,35 dagen/werknemer). Deze vrij algemene berekening zegt weinig over het verloop van vijftig jaar stakingen. Een meer gedetailleerde analyse dringt zich dus op. Aan de hand van het hierboven vermeld referentiekader (zie paragraaf 1.2. en 1.3.) zullen wij deze gegevens nu overlopen.

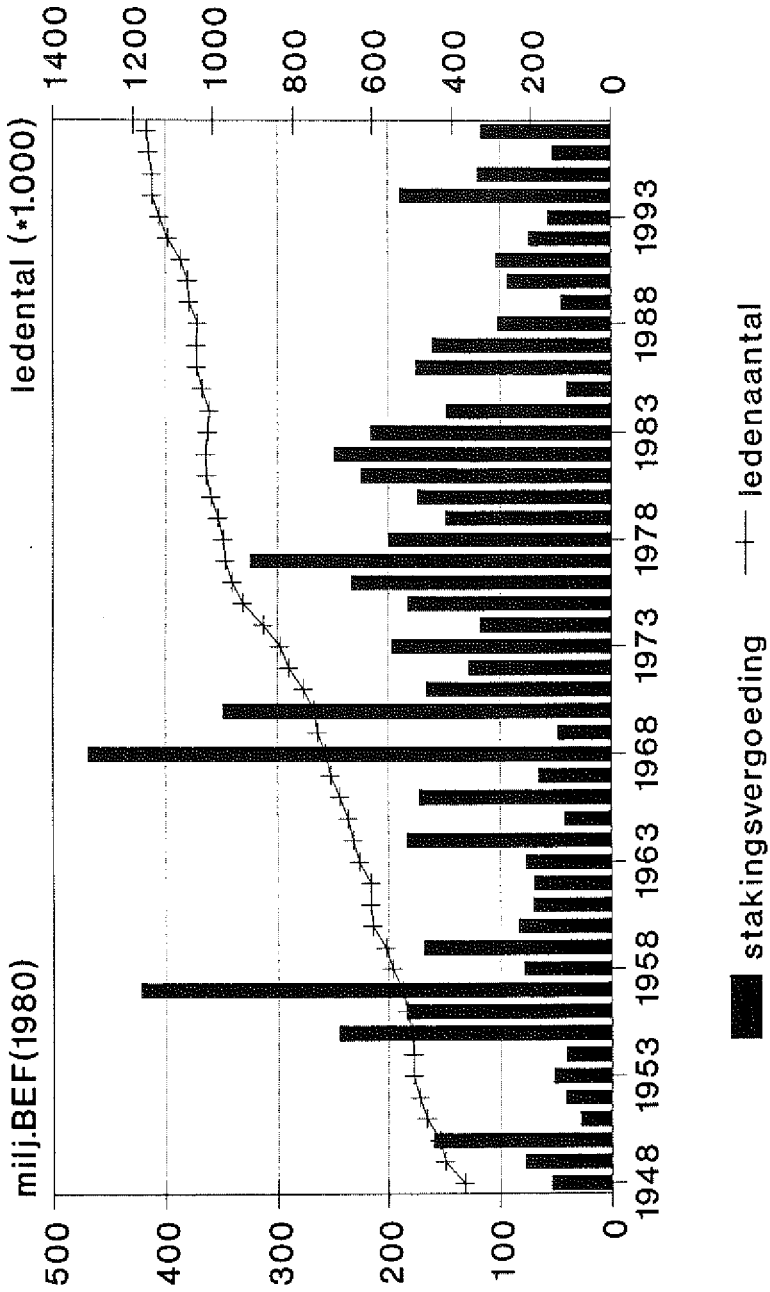
3.1. Vakbondstoetreding en stakingsvolume. De invloed van het organisatievermogen

Meer leden maar minder stakingsdagen?

Figuur 2 (*STAL97-6*) schetst de evolutie van het (totaal) aantal ACV-leden (m.u.v. de LBC-leden) en van de (jaarlijks) uitbetaalde stakingsvergoedingen. Hieruit blijkt dat de jaarlijks uitbetaalde stakingsvergoedingen geen gelijk tred houden met de evolutie van het ledenaantal.

Figuur 2. Evolutie van het ledenaantal en uitbetaalde stakingsvergoedingen

Fig.2. Evolutie van het ledental en van de uitbetaalde stakingsvergoedingen 1948-1997

In 50 jaar is het aantal leden met 317% gestegen, maar de jaarlijkse schommelingen van de uitbetaalde stakingsvergoedingen lopen niet gelijk met de evolutie van het ledenaantal. De laatste 15 jaar overstijgen de stakingsvergoedingen de 200 miljoen BEF niet meer. In de volgende tabel worden deze gegevens per tien jaar gehergroepeerd.

Tabel 1. Totale stakingsbedragen en (gemiddelde) ledenaantallen 1948-1997

Periode	Stakingsbedragen (miljoen BEF 1980)	Ledenaantallen (jaarl. Gemiddelde) (*1000)
1948 – 57	1.296	470
1958 – 67	934	625
1968 – 77	2.214	834
1978 – 87	1.736	1.04
1988 – 97	951	1.112

Bron: ACV; eigen berekeningen

Tot in 1977 kunnen grote schommelingen worden vastgesteld: jaren met hoge uitgaven (1957: +400 milj.; 1968: +400 milj.; 1970: +300 milj.; 1977: +300 milj.) wisselen af met perioden tijdens dewelke jaarlijks nog geen 100 miljoen aan stakingen wordt gespendeerd.

Op het einde van de jaren zestig (en voor de periode 1970-1983) is er een duidelijke trend naar hogere jaarlijkse stakingsuitgaven, gevolgd door een periode (1984-1987) met lagere uitgaven.

Vanaf 1970 wordt de bandbreedte van de jaarlijkse bedragen echter duidelijk kleiner. Op basis daarvan zou de hypothese kunnen worden geopperd dat een verhoging van het ledenaantal en van de vakbondstoetreding niet noodzakelijk aanleiding geeft tot een *verhoging van het aantal stakingsdagen*, maar wel tot een *veralgemening van het stakingsgedrag* - met lagere gemiddelde bedragen en een kortere stakingsduur. Het optreden van de vakbond als institutie zou hierbij 'regulerend' werken. Het stakingsgedrag van de leden wordt beter verspreid en veralgemeend en de grote afwisselingen tussen rustigere en meer bewogen periodes worden afgezwakt.

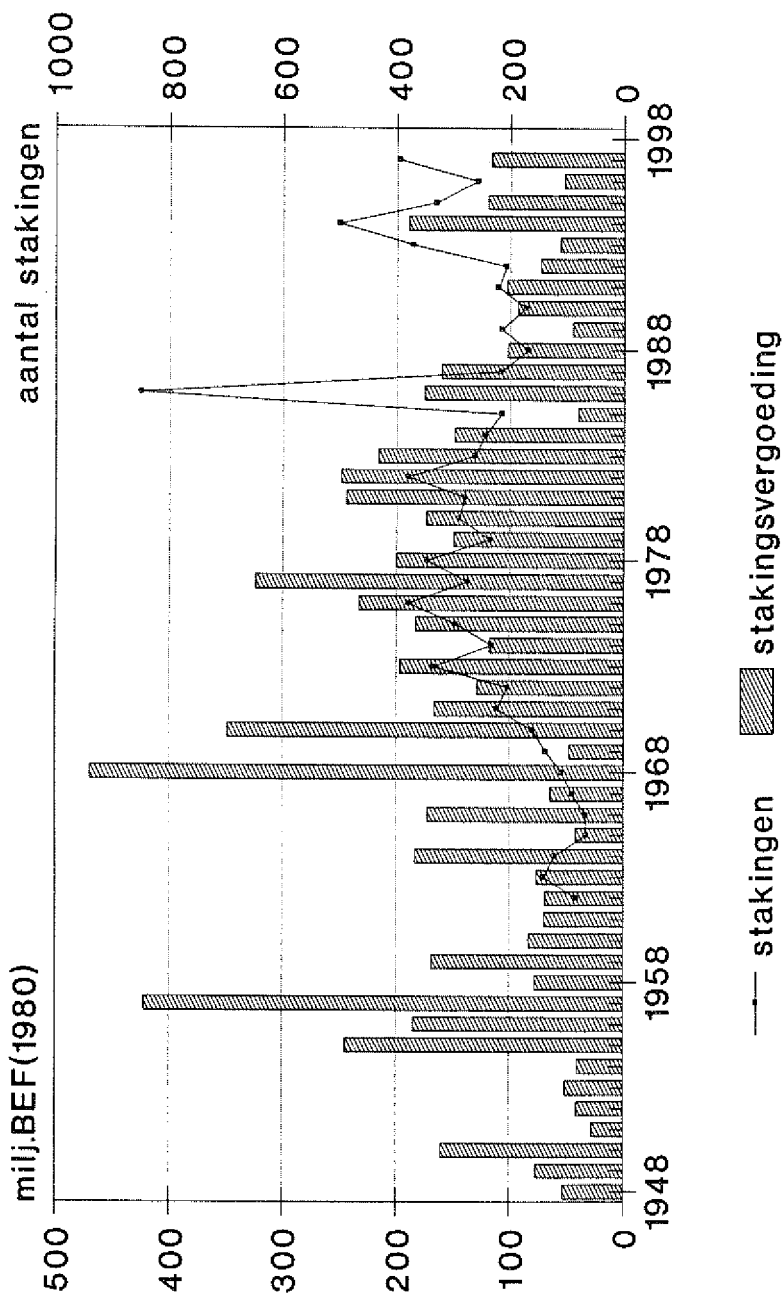
Deze stelling krijgt een aanzet van bevestiging wanneer wij niet alleen de uitbetaalde vergoedingen maar ook het aantal bij stakingen betrokken bedrijven en sectoren onder oorschouw nemen.

Minder stakingsdagen, maar meer stakingen?

Uit figuur 3 (*STGTOTAL*) kan worden opgemaakt dat er sinds 1965 een aanzienlijke groei is van het aantal stakingen: tot 200 à 400 per jaar in de periode 1971-1997. Zowel de stakingsbedragen als de gerecenseerde aantallen bij stakingen betrokken

werknemers komen van de CWK. Voor 1962 hebben wij de gegevens van het aantal stakingen niet kunnen terugvinden.

Fig.3. Aantal afgerekende stakingen en
uitbetaalde stakingsvergoedingen
1948-1997

Na 1977 (Vrijdagstakingen) breken (bijna) jaarlijks *algemene en/of sectorale stakingen* uit. Vroeger werden deze stakingen in specifieke bedrijven en/of sectoren uitgeroepen en konden ze verscheidene dagen of weken duren. Na 1990 zijn er talrijke stakingen van korte duur (ééndagsstakingen) in alle bedrijfssectoren. Tussen 1981 en 1989 breken er bijna jaarlijks *algemene stakingen* uit (5). Deze algemene stakingen worden dan niet alleen in traditioneel 'sterk stakende' sectoren (mijnen, chemie, metaal) goed opgevolgd, maar ook in traditioneel 'minderstakende' sectoren zoals de openbare diensten (vervoer, onderwijs, gezondheidszorg, enz.), voeding en diensten, enz. (zie verder). Het kan niet worden ontkend dat wijzigingen in het functioneren van de arbeidsverhoudingen, de onmogelijkheid om tussen 1975 en 1986 nog centrale (programmatische-)akkoorden te sluiten en nieuwe loonsverhogingen af te dwingen, de steeds groeiende overheidstussenkomsten in de vrije loononderhandelingen en de veelvuldige besparingsmaatregelen, het werknemersprotest hebben gedwongen om op een breder front op te treden. Het gaat er niet meer om tegen een bepaalde werkgever of werkgevers van een bepaalde bedrijfssector op te treden, maar om de overheid en de veelvuldige lokale en sectorale privé- en publieke besturen duidelijk te maken dat hun optreden protest uitlokt. De CWK blijkt hier wel voor de nodige verspreiding van het stakingsfenomeen te kunnen zorgen. Dit wordt duidelijk wanneer de stakingsbedragen per beroepscentrale worden uitgesplitst (zie verder).

3.2. Invloed van lonen, werkgelegenheid en onderhandelingen op stakingen

Hier belanden wij in een situatie waarvoor wij de complexiteit van de mogelijke samenhangen willen voorstellen.

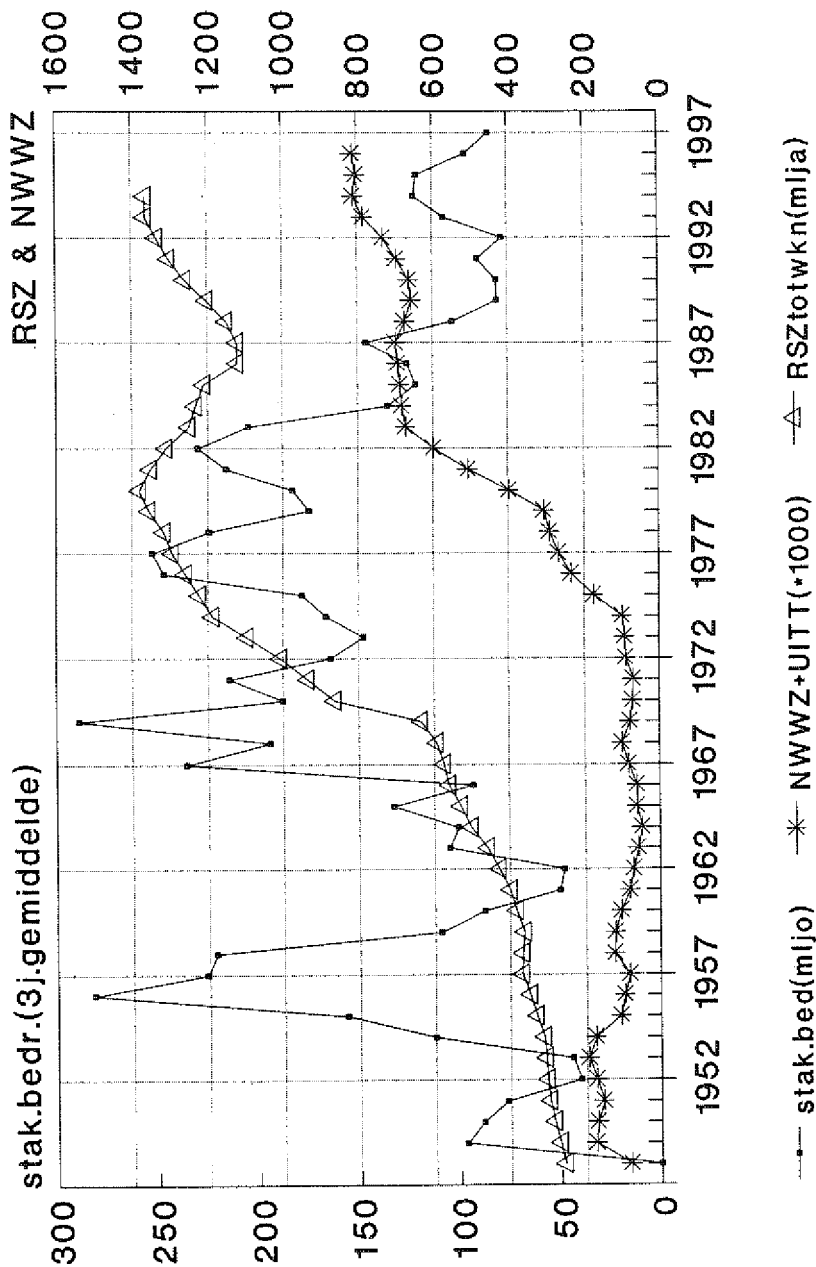
Hiervoor gebruiken wij de volgende variabelen:

- de evolutie van de jaarlijks uitbetaalde stakingsbedragen;
- de evolutie van de niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), die een correctere weergave is van de vraag naar arbeid (beschikbaar arbeidsvolume) omdat deze getallen niet alleen de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW), maar ook de schoolverlaters en de tijdelijke geschorsten bevatten;
- de totale werkloosheid of de NWWZ plus de uittrekkers tengevolge van een reeks overheidsmaatregelen (oudere niet-werkende werklozen, werkloosheidsonderbreking, volledige loopbaanonderbreking, brugpensioen) (NWWZ+UITT);
- de evolutie van de totale bij de RSZ aangegeven lonen (RSZtotwkn) (Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 1994);
- de evolutie van de jaarlijks aangegeven RSZ-lonen voor de arbeiders van de privé-sector (RSZlarpriv) en de RSZ-lonen van de werknemers van de openbare sector (arbeiders en bedienden) (RSZlopdi). We beperken ons tot die twee categorieën omdat dit die werknemers zijn die (voor zoverre zij tot het ACV toetreden) door de CWK tijdens stakingen kunnen worden vergoed;
- het jaar waarin een interprofessioneel (programmatische-) akkoord werd gesloten (IPA).

In figuur 4, 4A en 5 wordt het verloop van die verschillende variabelen geschetst.

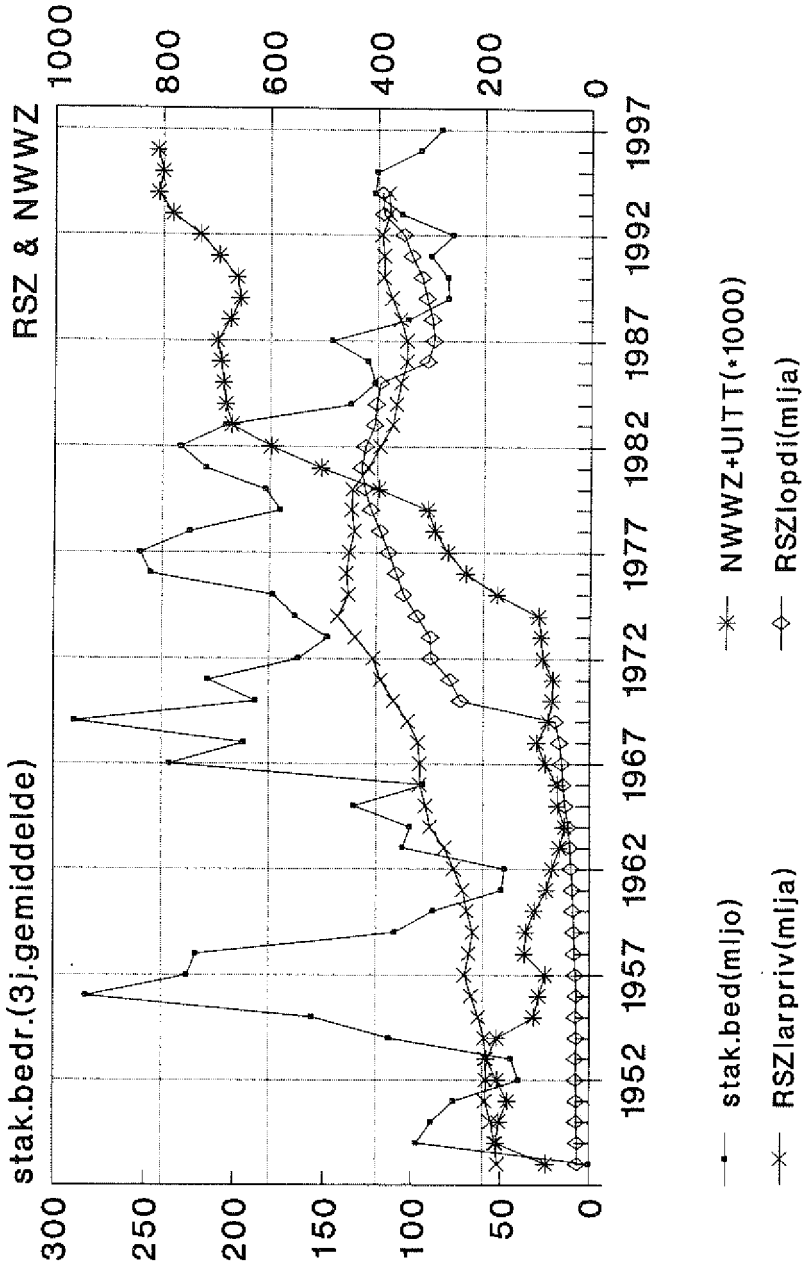
Figuur 4. Overzicht van de stakingsbedragen, NWWZ+uittredingen en RSZ-lonen (totaal) 1948-1997 (synth55)

Fig.4. Overzicht stakingsbedragen,
NWWZ+Uittred.& RSZlonen totaal (1948-97)

Figuur 4A. Overzicht van de stakingsbedragen, de NWWZ, NWWZ+uittredingen en de RSZ-lonen van arbeiders en openbare diensten (synth55A)

Fig.4A. Overzicht stakingsbedragen, NWWZ+Uittred.& RSZarb&op.dien.(1948-97)

Wat kunnen wij hieruit afleiden?

Er zijn vier (korte) periodes waar de jaarlijkse stakingsbedragen het *gemiddeld* stakingsbedrag van 142 miljoen BEF overtreffen. In de perioden 1956-58 (eerste periode), 1967-71 (tweede periode), 1976-78 (derde periode) en 1981-83 (vierde periode) werd meer dan 200 miljoen stakingssteun betaald. Anderzijds werd jaarlijks minder dan 100 miljoen stakingsgeld betaald in de perioden 1949-52, 1959-62, 1988-92 en 1996-97. Ruimer bekeken, blijken de jaren 1958-68 (golden sixties) en 1986-97 (overheidstussenkomst in de loonvorming, indexsprongen, loonstop, vrijwaring van 'het nationaal concurrentievermogen...'), jaren met zeer weinig stakingsuitgaven te zijn (geweest).

Wanneer we de perioden van de vier (sterkere) stakingsgolven vergelijken met de evolutie van de RSZ-lonen en van de NWWZ+UITTR, dan stellen we vast dat de *eerste twee stakingsgolven* (1956-58 en 1967-71) zich voordeden tijdens een voor de werknemers gunstige periode, met name een periode van stijgende lonen en werkgelegenheid en van dalende of lage werkloosheid. Staken in dergelijke omstandigheden kan blijik geven van een vakbondsoffensief om meer werk en betere arbeidsvoorwaarden af te dwingen. De volgende twee stakingsgolven (1976-78 en 1981-83) vonden in veel slechtere omstandigheden plaats, met name in perioden van stijgende of zeer hoge werkloosheid en van dalende RSZ-lonen. In dergelijke perioden zouden stakingen een meer *defensief* karakter kunnen vertonen: het behoud van inkomen en werk en het voorkomen van drastische loon- en arbeidsplaatsafkalvingen. We kunnen vermoeden dat de zeer verregaande overheidsinmenging in de (vrije) loononderhandelingen en de blijvende hoge werkloosheid de stakingsgeneigdheid fel intoomt. De volgende maatregelen gaven hiertoe aanleiding:

- in 1989: de wet tot vrijwaring van het nationaal concurrentievermogen;
- in 1993: het globaal plan en de loonstop (tot 31/12/1996);
- in 1994: de invoering van de gezondheidsindex;
- in 1995-96: het verbod op de loonsverhogingen.

Blijkbaar willen of kunnen de binnen het ACV-georganiseerde arbeiders nauwelijks tegen deze maatregelen ingaan.

Er blijkt geen duidelijk verband te bestaan tussen de perioden waarin *Interprofessionele Programmatie-Akkoorden (IPA's)* worden gesloten en perioden met hoge en/of lage stakingssteun. Tijdens de periode 1963-1976, toen (de eerste) IPA's werden gesloten, wordt een langzame stijging van de stakingsbedragen vastgesteld. In het jaar van de vierde IPA (1969) werden aanzienlijke stakingsbedragen uitbetaald. De belangrijke herstructureringen van de steenkool- en staalnijverheid, die vaak aanleiding gaven tot stakingen, stonden niet op de agenda van deze onderhandelingen. Anderzijds kan worden vastgesteld dat in de periode 1975-1985, tijdens dewelke geen interprofessionele akkoorden werden gesloten, in vijf van de tien jaar behoorlijke hoge stakingsbedragen (meer dan 200 miljoen) werden uitbetaald. Na 1986 worden opnieuw IPA's gesloten. De stakingsbedragen dalen snel.

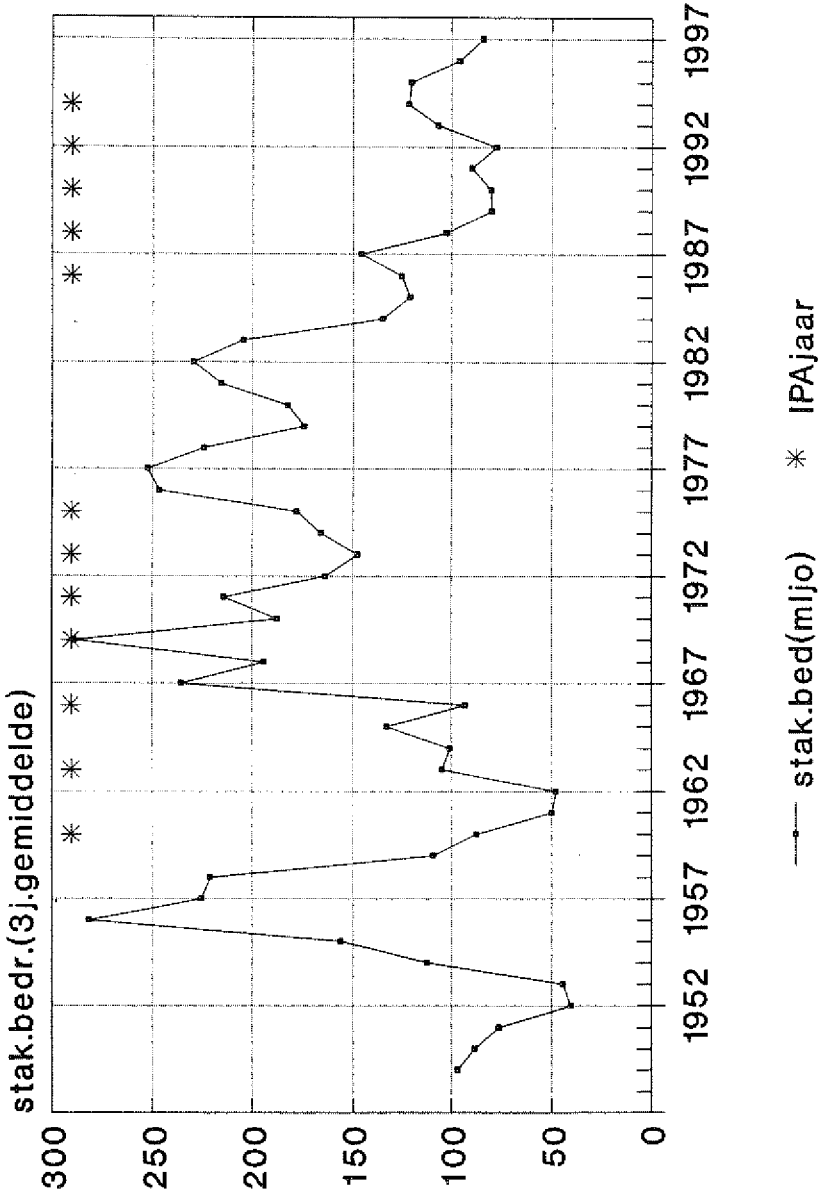
Het is moeilijk om eenduidige uitspraken te doen over het verband tussen IPA'S en de stakingsevolutie. In perioden waarin er nog geen of geen IPA's meer waren, worden wel hoge stakingsbedragen uitgekeerd. Deze situatie vinden wij ook, alhoewel in mindere mate, terug tijdens de looptijd van de akkoorden. Sinds 1960 werden een

twaaftal akkoorden gesloten. Slechts viermaal werden hogere bedragen (+200 miljoen) uitbetaald (Figuur 5).

Tot besluit blijken de verbanden tussen hogere stakingsbedragen en hogere lonen en tussen hoge werkloosheid en lagere stakingsbedragen statistisch significant (6). Hieruit zou men kunnen afleiden dat een grotere stakingsgeneigdheid op de lonen druk uitoefenen terwijl een hoge werkloosheid de staking afremt.

Figuur 5. Overzicht van de stakingsbedragen en jaren waarin IPA's werden gesloten (1948-1997)

Fig.5. Overzicht stakingsbedragen en jaren afsluiten van IPA's (1948-97)

Strijden alle werknemers binnen het ACV in gelijke mate? En welke impact heeft hun strijd op de loon- en tewerkstellingsniveaus in de verschillende bedrijfssectoren? Op deze vragen trachten we nu een antwoord te geven.

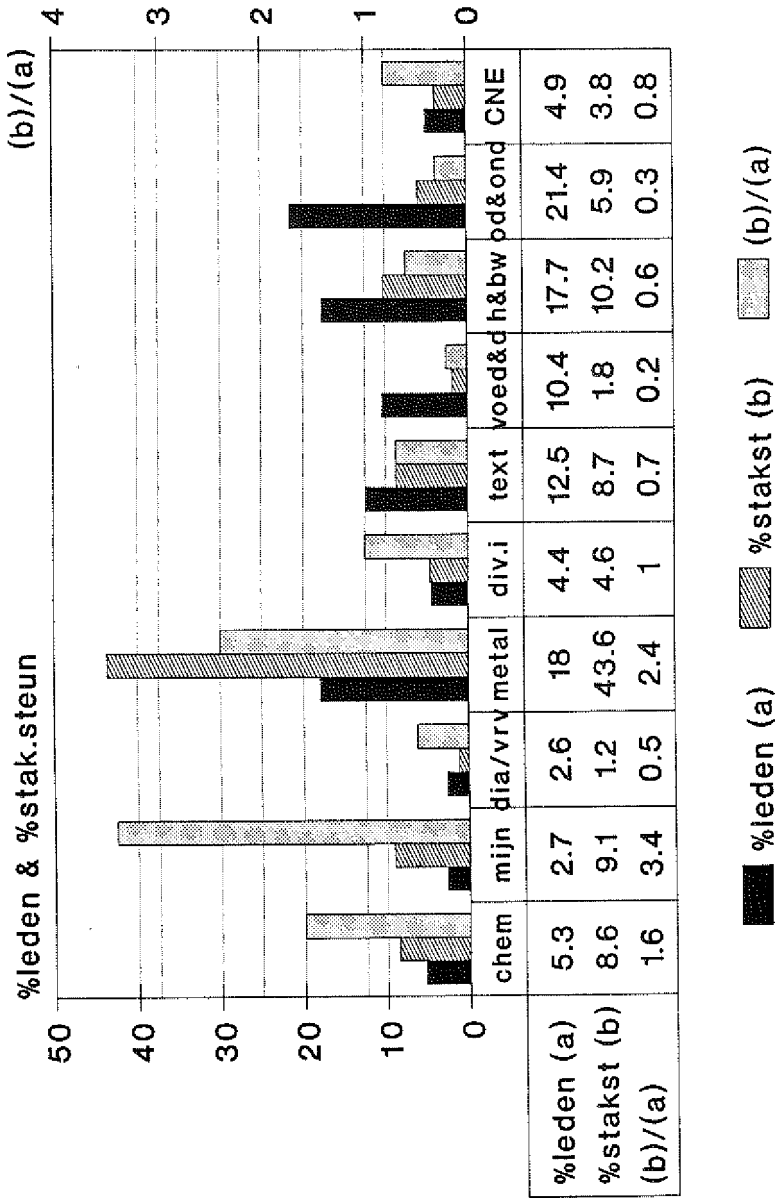
3.3. De verschillen tussen de beroepscentrales

Niet alle werknemers doen in gelijke mate een beroep op de CWK

Uit vroeger onderzoek blijkt dat niet elk ACV-lid van de CWK een identiek/gelijk bedrag aan stakingsvergoeding (jaarlijks) krijgt (Martens, 1991, 1994). Drie centrales (metaal, mijnen, chemie) behoren tot koplopers, m.a.w. hun leden krijgen in verhouding een grotere terugbetaling van de CWK.

Figuur 6. Procent ledenaantallen en gekregen stakingssteun (stal97d2)

Fig.6 Procent ledentallen en bekomen stakingssteun (1948-1997)

De CCMB (metaal) met (gemiddeld) 18 % van de leden, krijgt 43,6 % van de door de CWK betaalde stakingsuitkeringen, terwijl de leden van de Centrale Hout en Bouw (17,7 % van de leden) slechts 10% krijgen. De leden van de Centrale Voeding en Diensten en van de Centrale van de Openbare Diensten (en Onderwijs) blijken ook veel minder een beroep te doen op de CWK. De mijnwerkers en de leden van de Centrale van de Chemie krijgen, net als de leden van de Metaalcentrale, een relatief hogere steun en grijpen vaker naar het stakingswapen.

Op langere termijn: een toenadering in zicht?

De volgende figuur toont hoeveel stakingssteun een lid van een bepaalde centrale jaarlijks gemiddeld van de CWK krijgt. Wegens de grote verschillen in de gekregen bedragen hebben wij een logaritmische schaal gebruikt.

Figuur 7a, b, c (stal97) laat zien hoe de achterstand van sommige centrales (Voeding en Diensten, Openbare Diensten), sinds 1968 stilaan wordt ingehaald. De leden van deze centrales blijken nu ook vaker te staken.

Figuur 7a-7c. Uitbetaalde stakingsvergoeding/lid/centrale (sta197)

Fig.7a Jaarlijkse uitbetaalde stakingsvergoeding/lid
ACV-algemeen & Voeding&diensten

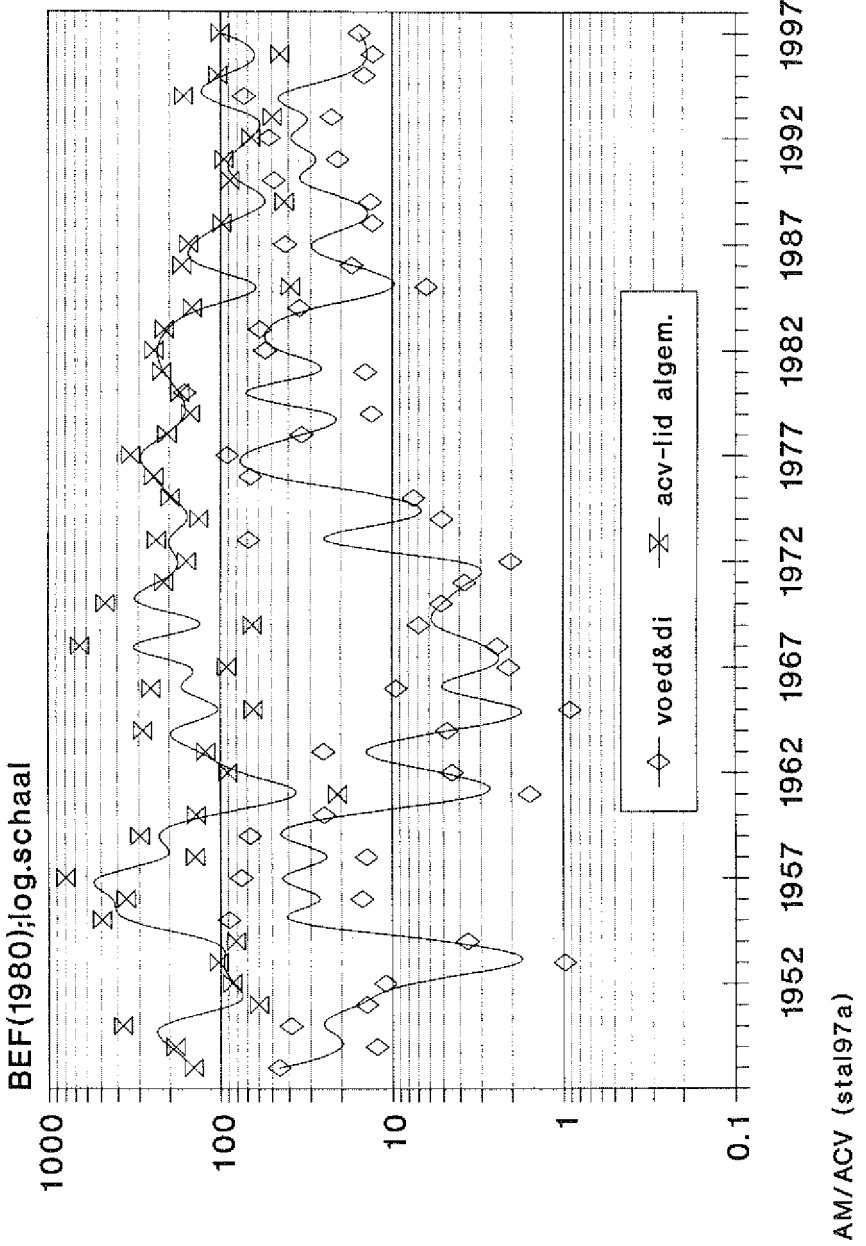

Fig.7b Jaarl.uitbetaalde stakingsver/lid
ACV-algemeen & Openbare diensten

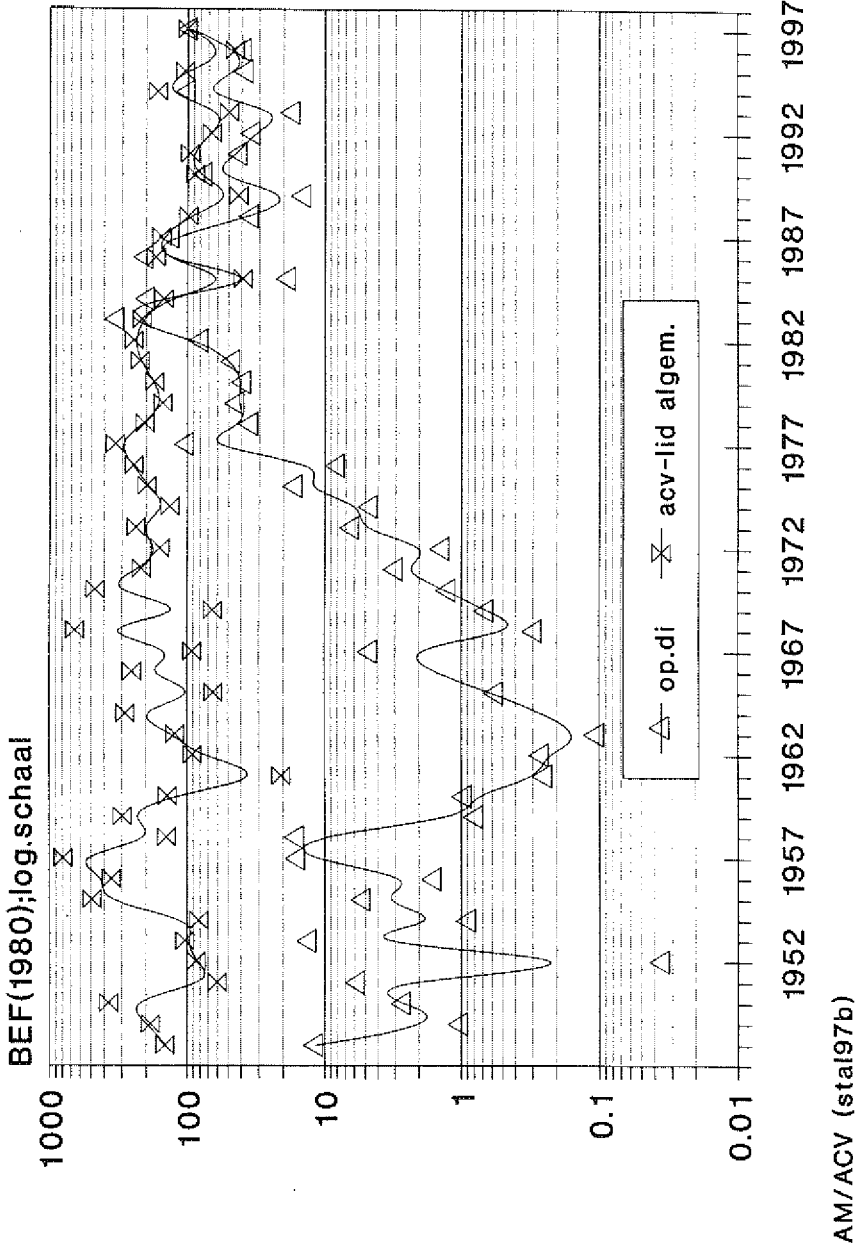
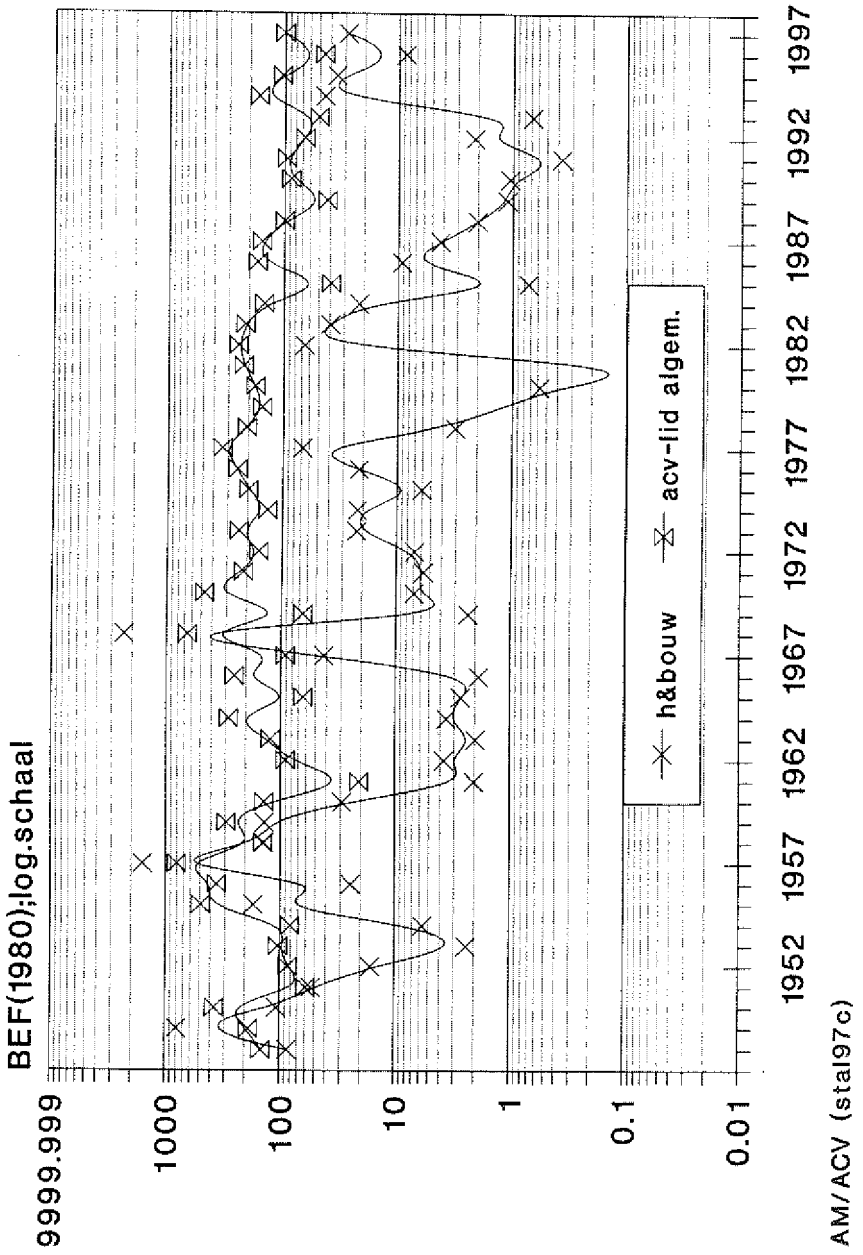

Fig.7c Jaarl.uitbetaalde stakingsver/lid
ACV-algemeen en Hout&Bouw

De centrale Hout en Bouw daarentegen vertoont een "grilliger" patroon: jaren met uitzonderlijk hoge stakingssteun (1949, 1958, 1968) wisselen af met jaren met een uitzonderlijk lage stakingssteun (1961-66, 1981, 1985, 1991, 1993). De mobilisatie van de werknemers in die sector (talrijke kleine ondernemingen en een grote geografische spreiding van de werven) zou wezenlijk anders verlopen dan in de (traditionele) bedrijfssectoren en diensten.

Met uitzondering van de bouwsector blijkt de hypothese van de algemene verspreiding van het stakingsgedrag onder de verschillende sectoren te worden bevestigd.

In de volgende tabel wordt dit nog eens per periode van tien jaar verduidelijkt (Tabel 2). Twee evoluties moeten in ogenschouw worden genomen: de evolutie van de ledenaantallen en het aandeel van elke centrale in de uitbetaalde stakingsvergoedingen. Bepaalde centrales gaan erop vooruit, andere blijven stabiel en nog andere worden geconfronteerd met een belangrijk ledenverlies. De gekregen stakingssteun volgt niet noodzakelijk deze evoluties:

- tijdens de volledige periode krijgen de leden van drie centrales in verhouding tot hun ledenaantal een hoger percentage stakingssteun, met name: metaal (CCMB), chemie en mijnwerkers (CVM). Tijdens de laatste perioden blijkt voor de centrale van de metaalnijverheid, het verschil tussen het percentage leden en het percentage stakingssteun onophoudelijk te stijgen;
- alhoewel de leden van alle andere centrales "minder" krijgen (steeds in verhouding tot hun ledenaantal) kunnen zij voor een bepaalde periode relatief meer stakingssteun krijgen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor hout en bouw (1948-1957), diamant/vervoer (1948-1957), CNE/GNC (1978-1987) en diverse industrieën (1948-1957; 1968-1977);
- over die vijf perioden blijken twee centrales een duidelijke inhaalbeweging door te maken: de centrale van voeding en diensten en de centrale van openbare diensten (en onderwijs). Tot het einde van de periode 1977 bedraagt de gekregen stakingssteun nauwelijks meer dan 1%, nadien wordt dit cijfer overschreden. De leden van de centrales van de openbare diensten hebben in de periode 1978-1987 aan tal van stakingen deelgenomen. De leden van de centrale van voeding en diensten komen wat "trager" op gang, maar zetten hun trend door. De verspreiding van het stakingsgedrag bij de leden van deze centrale is merkwaardig. Vaak gaat het om deeltijdse werknemers, jongeren, vrouwen, allochtonen, die werkzaam zijn in kleine ondernemingen en een lage syndicalisatiegraad vertonen. De syndicale doorbraak in deze sector wordt ook bevestigd door de uitbetaalde stakingssteun.

Tabel 2. Procentuele verdeling van de ledenaantallen en van de stakingssteun voor de vijf periodes (1948-1997)

Centrale	1948-1957		1958-1967		1968-1977		1978-1987		1988-1997		Alg. Tot. 1948-1997	
	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun
Chem&ener	6.3	7.1	5.6	13.2	4.9	7.4	4.5	7.3	5.6	12.3	5.3	8.7
Mijnwkr	4.1	6.2	5.3	10.6	3.6	12.7	2.5	10.9	0.0	0.0	2.7	9.1
Diam/verv	3.7	4.4	2.9	0.9	2.2	0.2	2.2	0.6	2.5	0.2	2.6	1.2
Metaal	13.2	32.9	15.6	36.9	19.8	44.5	20.0	48.0	18.2	54.2	18.0	43.6
Div. ind.	5.1	7.5	5.1	3.4	4.8	5.0	4.1	3.4	3.8	3.1	4.4	4.6
Textiel	21.0	19.1	16.1	12.2	12.8	7.9	10.5	3.0	8.3	2.9	12.5	8.7
Voed/dien	8.5	0.9	7.6	0.8	7.9	0.9	10.3	2.5	14.7	4.9	10.4	1.8
Hour/houw	19.4	21.4	19.8	4.4	18.5	16.2	17.1	1.4	15.7	2.4	17.7	10.2
Op.d&onde	18.7	0.4	19.6	0.3	21.0	1.3	22.4	15.0	22.8	13.2	21.4	5.9
CNE/GNC	0.0	0.0	2.5	0.1	4.1	3.5	6.0	7.5	8.0	6.3	4.9	3.8
Varia	0.0	0.0	0.0	17.0	0.4	0.5	0.3	0.3	0.5	0.4	0.3	2.5
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bron: AM/ACV.

Meer leden, maar niet 'noodzakelijk' meer stakingssteun?

In de volgende "multiple figuren plaatjes" (SSLLMULT1-2) worden per centrale de jaarlijkse evolutie van het ledenaantal, het gekregen stakingsbedrag en de evolutie van de RSZ-lonen in de sector getoond. Wel moet de aandacht worden gevestigd op het feit dat voor de bepaling van de stakingsbedragen (en om het toch enigszins grafisch te kunnen voorstellen), zeer verschillende schalen worden gebruikt. Zo werd voor de CCMB-stakersteun de schaal 0-250 miljoen BEF gebruikt, terwijl voor de centrale Voeding en Diensten de schaal 0-16 miljoen wordt gehanteerd.

Figuur 8a-8g. Evolutie van stakingsbedragen, ledenaantallen en sectorale RSZ-lonen voor enkele centrales

Fig.8b Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Chemie & energ. 1948-1997

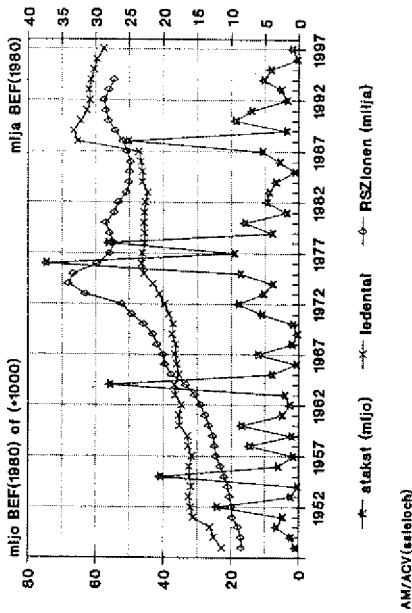

Fig.8d Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Hout en Bouw 1948-1997

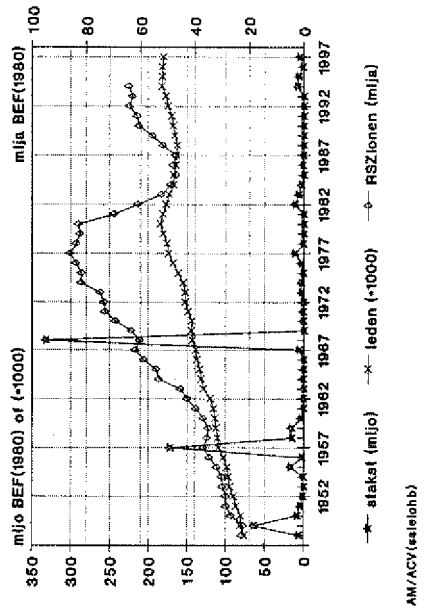

Fig.8a Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Metaal 1948-1997

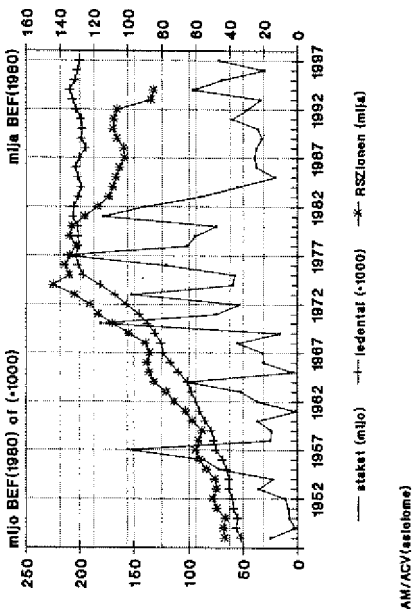

Fig.8c Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Textiel 1948-1997

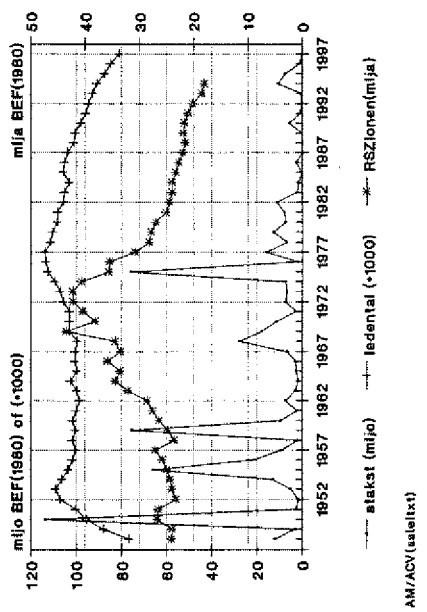
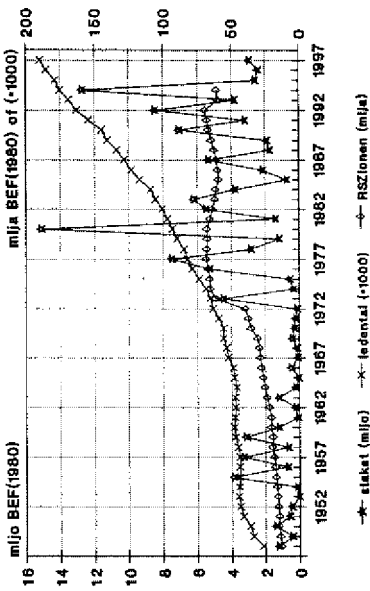
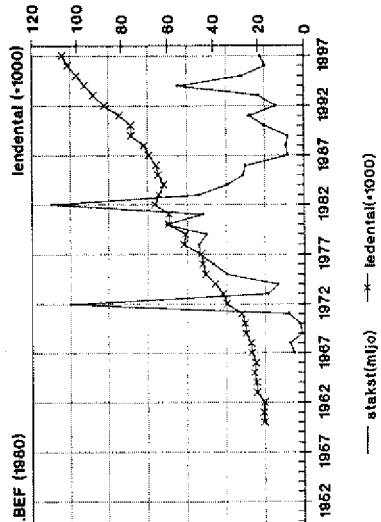

Fig.8e Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Voeding & dienst 1948-1997

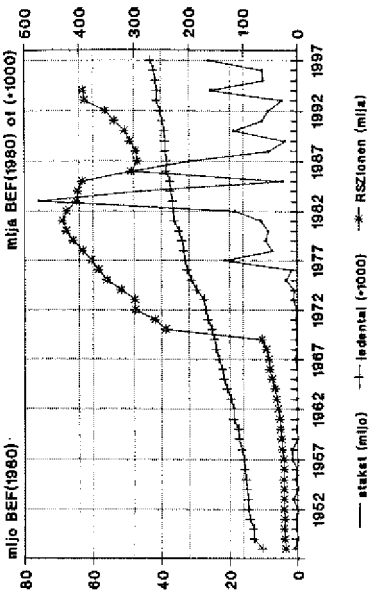
AM/ACV (saliv&v&d)

Fig.8g Evolutie stakingssteun, ledental bedienden CNE 1948-1997

AM/ACV (B&CNE)

Fig.8f Evolutie stakingssteun, ledental en RSZlonen. Openbare Diensten 1948-1997

AM/ACV (telelood)

Wat leren ons die verschillende figuren?

- (a) Bij enkele centrales stellen wij een gezamenlijke groei zowel van het ledental als van het stakingsbedrag vast. Dit is het geval voor metaal (1948-1982), de CNE (1972-1986), voeding en diensten (1972-1994) en openbare diensten (1977-1997). Voor die centrales zou de voorspelling kunnen opgaan dat de tussenkomst van de CWK groter is naarmate het aantal leden hoger is.
- (b) anderzijds zou de vraag kunnen worden gesteld of het stakingsvolume vermindert naarmate het ledenaantal kleiner is. Met enige voorzichtigheid stellen wij dergelijke ontwikkelingen vast bij de centrale van de chemie (1987-1997) na de fusie met de mijnwerkerscentrale (een 'koploper') in 1987, de textiel (1977-1997), hout en bouw (na 1982). Dit wil echter nog niet zeggen dat de werknemers van die centrales in de toekomst niet lang en hard kunnen staken. Bij de mijnwerkerscentrale neemt het ledenaantal sinds 1967 voortdurend af, maar dat betekent niet dat hun combattiviteit kleiner wordt.
- (c) alle centrales hebben in die 50 jaar ooit wel één of meer zeer dure stakingen gekend, waarvoor zeer aanzienlijke financiële middelen moesten worden ingezet. Hout en bouw, bijvoorbeeld, heeft voor de stakingen van 1957 meer dan 150 miljoen en in 1968 zelfs meer dan 300 miljoen BEF uitgegeven (1980). In 1983 heeft de centrale van de openbare diensten 80 miljoen stakingssteun gekregen en de centrale van diverse industrieën in 1956 meer dan 60 miljoen (7). Op dergelijke momenten is het nut van een centrale weerstandskas meer dan duidelijk. Dankzij een dergelijke kas kunnen op het even welk ogenblik aanzienlijke bedragen worden ingezameld en kan binnen de kortste keren financiële hulp worden geboden aan de stakers.
- (d) als we voor de verschillende centrales de evolutie van de RSZ-lonen per sector bekijken (rekening houdend met de mogelijke sprongen in 1970 en 1993 tengevolge van de nieuwe NACE-classificaties), dan kunnen enkele merkwaardige verschillen worden vastgesteld in de evolutie van de gekregen stakingsbedragen. De CCMB is de centrale die zowel tijdens de periode van de stijgende RSZ-lonen als tijdens de periode van de dalende RSZ-lonen (tot 1983) aanzienlijk blijft staken (waarbij offensieve en defensieve stakingen elkaar afwisselen). De centrale van chemie en energie vertoont een gelijkaardig patroon, maar met langere tussenperiodes tussen de piekmomenten. De textielcentrale (CCTKB) deed in aanzienlijke mate een beroep op de CWK in 1950, 1955, 1958 en 1975, maar bood weinig weerstand toen de RSZ-lonen na 1976 verder bleven dalen. Bij de centrale Hout en bouw blijkt de forse daling van de RSZ-lonen na 1980 weinig stakingsreactie uit te lokken. Dit is echter niet het geval bij de centrale Voeding en diensten en de centrale van de Openbare diensten. Terwijl de bedragen voor de eerste nog vrij bescheiden blijven (nog geen 16 miljoen in 1980), is dit niet (meer) het geval voor de leden van de centrale van de Openbare diensten. Bij die twee centrales worden wel "defensieve" stakingen gevoerd. Alhoewel een uitsplitsing van de RSZ-lonen voor de Franstalige bedienden niet mogelijk was, kunnen we uit de evolutie van de stakingsbedragen opmaken dat de hogere bedragen in 1972 (staking in de banksector) en voornamelijk in 1982 een uitgesproken defensief karakter hadden.

Niettegenstaande de hogere werkloosheid waarmee de verschillende sectoren te kampen hebben en een identieke overheidsinmenging in de loononderhandelingen, blijken de acties van de werknemers niet overal gelijk te lopen.
Tot welke resultaten leidt dit?

Wie veel staakt wordt niet gestraft, wie weinig staakt, niet beloond

Een analoge vaststelling kan op sectoraal niveau worden gedaan. De lonen van de werknemers van de harder stakende centrales (de koplopers) zijn gemiddeld hoger dan die van de centrales waar minder wordt gestaakt.

In een vroeger artikel (Martens, 1991) hebben we reeds kunnen vaststellen dat voor de periode 1951-1981:

- (a) in sectoren waarin (relatief) meer wordt gestaakt, de werknemers niet worden gestraft. Hun relatieve loonpositie gaat er niet op achteruit. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de sectoren chemie en energie, steenkoolmijnen en metaal;
- (b) in de sectoren waarin minder of weinig wordt gestaakt, krijgen de werknemers minder hoge lonen. Textiel, hout en bouw, voeding en diensten boeken in ruil voor hun weinig agressief optreden - in vergelijking met de voorgaande 'koplopers' - geen vooruitgang op de loonladder.

Wij kunnen alleen maar vaststellen dat deze trend na 1980 (volgende tabel) behouden blijft. De koplopers (metaal en chemie) blijven hun relatief gunstigere loonpositie behouden en de sectoren waarin minder wordt gestaakt (textiel, voeding, hout en bouw), halen de opgelopen achterstand niet in.

Tabel 3. Gemiddelde bruto-uurverdiensten van de arbeiders

	1980	1994
	100 = 219,8 F	100 = 401,5 F
Industrie	100	100
Chemische industrie	113,42	123,29
Metaalverwerkende industrie	102,73	104,86
Automobiëlbouw, fab. auto-onderdelen	112,06	114,38
Voedings- en genotmiddelen	93,06	95,21
Textielnijverheid	79,75	89,66
Houtindustrie, fab. Houten meubelen	90,90	88,92
Overige be- en verwerkende industrieën	80,43	84,12
Bouwnijverheid	103,64	98,44

Bron: NIS, berekeningen MTA, *Arbeidsblad*, 21, jan.-maart 1996, 55.

Staken heeft de terugloop van de werkgelegenheid niet tegengehouden. Niet-staken ook niet, tenzij...

In tabel 4 zien we dat er na een stijging van de werkgelegenheid tussen 1960 en 1970 (+8% voor de arbeiders van de privé-ondernemingen (alle sectoren samen), een forse

afname optreedt tussen 1997 en 1995 (-24% arbeiders, alle sectoren). Het is moeilijk in te schatten welke impact de stakingen op de herstructureringen hebben gehad. Zowel de meer stakende sectoren (metaal en chemie) als de minder stakende sectoren (textiel en hout en bouw) hebben de afkalving van hun arbeidersaantallen niet kunnen tegenhouden. Opmerkelijk is de evolutie binnen de sector voeding en diensten. Na een behoorlijke stijging van het aantal arbeiders tussen 1970 en 1985 (+ 17%) verliezen zij sinds 1985 7% van hun arbeiderstewerkstelling. Het is niet uitgesloten dat juist in bepaalde segmenten van deze vrij heterogene sector (zowel voedingsbedrijven, bewakings- als begrafenisondernemingen, enz.), waar herstructureringen plaatsvonden ook werd gestaakt (b.v. geldkoeriers).

Tabel 4. Evolutie van de arbeiderstewerkstelling per sector 1960-1995 (*1000)

	1960	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1970-95 in %
Metaal	319	393	369	341	264	257	224	-43%
Chemie	71	124	81	83	56	60	51	-59%
Hout & bouw	230	281	264	248	165	191	188	-33%
Textiel	216	196	158	106	92	80	58	-70%
Voeding & diensten	236	315	360	358	367	364	343	+8%
Arb.privé (alle sectoren)	1384	1502	1448	1282	1113	1206	1148	-24%
Openbare diensten	168	732	767	871	899	946	10157	+44%

Bron: RSZ; eigen berekeningen.

Wat er ook van zij, zelfs als herstructureringen doorgingen en een aanzienlijk aantal arbeidsplaatsen moesten worden ingeleverd, konden stakingen dit niet tegenhouden (metaal, chemie), maar evenmin een protestloos en lijdzaam ondergaan van de gebeurtenissen (textiel, bouw).

3.4. Noord en zuid. Waar is de strijdlust het grootst?

Uit de verschillende figuren van de synthesefiguur (Figuur 9a,b,c) voor de drie gewesten (multiple chart/gewv197a/gewa97b/gewbr97c/gew97f) blijken toch duidelijke verschillen tussen de evolutie van de ledenaantallen en de jaarlijks verrekende stakingsbedragen (8).

Figuur 9a-9d. Stakingsbedragen en ledenaantallen per gewest

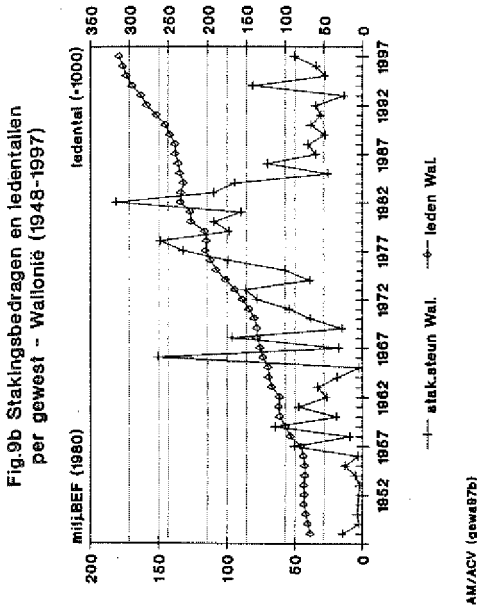

Fig.9d Stakingsvergoeding/lid/gewest Vlaanderen-Wallonië-Brussel (1948-1997)

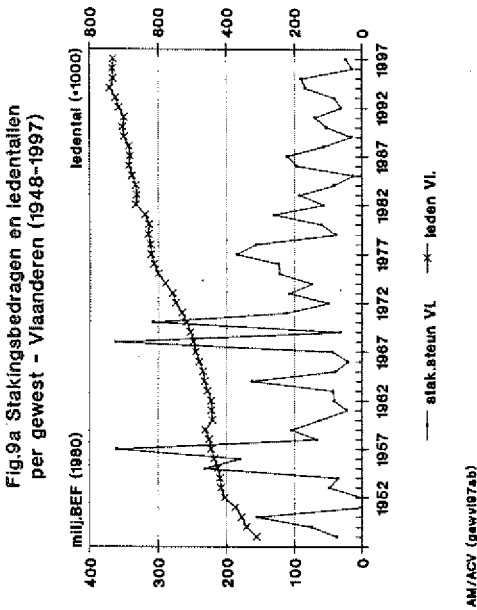
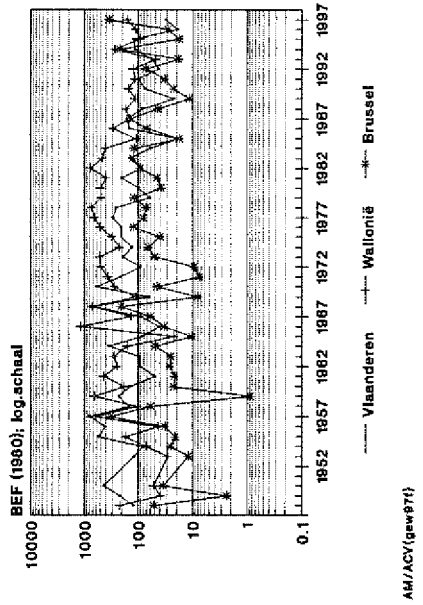
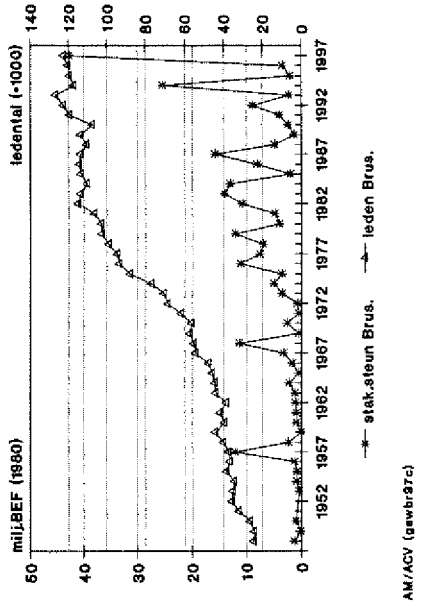

Fig.9c Stakingsbedragen en ledentallen per gewest - Brussel (1948-1997)

In de drie gewesten stijgt het ledenaantal opmerkelijk. In Vlaanderen wordt een daling van de stakingsbedragen vastgesteld na 1970, en zeker na 1977. In Wallonië daarentegen is er een stijging van zowel de leden als de stakingsbedragen tussen 1952 en 1982. Pas na 1982 dalen de stakingsbedragen drastisch tot een derde van wat vroeger werd uitbetaald. Alhoewel het ledenaantal stijgt, overstijgen de stakingsbedragen in Brussel zelden de 10 miljoen BEF (1980) per jaar. Pas in het laatste jaar wordt die grens overschreden, onder meer wegens een reeks belangrijke stakingen (Volkswagen, Delacre, Renault) in de Brusselse industriezones.

Binnen het ACV zijn de Vlaamse leden dubbel zo talrijk als de Waalse (en zesmaal talrijker dan de Brusselse). Maar wat die respectieve leden uit de stakingskas krijgen, is niet in verhouding tot hun ledenaantal. De Brusselse leden krijgen (jaarlijks) het laagste bedrag, terwijl de Waalse leden vanaf 1958 duidelijk meer staken. Het verschil was beduidend groot tussen 1971 en 1986.

Tabel 5. Procentuele verdeling van de ledenaantallen en van de stakingsbedragen per gewest (1948-1997)

	1948-1957		1958-1967		1968-1977		1978-1987		1988-1997		1948-1997	
	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun	Leden	Staksteun
Vlaanderen	79	91	74	60	70	67	66	43	64	50	69	62
Wallonië	15	8	18	39	21	31	23	52	25	40	21	35
Brussel	6	1	7	1	9	2	11	5	11	10	9	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: AM/ACV.

Tabel 5 toont dat de Vlaamse leden (79%) in de eerste jaren na de oorlog (1948-1957) een aanzienlijk deel van de stakingssteun (91%) kregen. In die periode worden de strijdbare leden voornamelijk aangetroffen bij de Vlaamse bouwvakkers, textiel- en metaalarbeiders. De lagere lonen die toen in Vlaanderen werden betaald (voornamelijk in de bouw-, metaal-, textiel- en diamantnijverheid) waren de aanleiding hiertoe. De 'zaterdagstaking' (1955) en de staking van de grensarbeiders (1959) waren (ook) acties van de Vlaamse vakbondsleden. In 1968 werd een aanzienlijk aantal stakingen uitgeroepen in Hout en bouw, de metaal- en textielnijverheid en bij de mijnwerkers, en dit voornamelijk in Vlaanderen. Beter lonen en meer werkgelegenheid (werk in eigen streek) waren de grondeisen van het (Vlaams) arbeidersprotest.

In de daaropvolgende jaren deden de Waalse ACV-leden verhoudingsgewijs vaker een beroep op de CWK. In de periode 1977-1987 was de spreiding bijzonder groot. Dat was ook de tijd van de grote herstructureringen in de staal- en de metaalnijverheid (Cockerill, Espérance-Longdoz, Longwy, ACEC...). Merkwaardig ook is het feit dat de algemene nationale of regionale stakingen (te beginnen bij de vrijdagstakingen van 1977) tijdens de periode 1977-1987 beter werden opgevolgd door de Waalse dan door de Vlaamse ACV-leden. In die periode bleek de strijdbereidheid van de leden in het zuiden groter.

Na 1987 vermindert de spreiding tussen Vlaanderen en Wallonië opnieuw.

Met uitzondering van de jaren 1957 en 1968 (staking in de bouwnijverheid) deden de Brusselse leden weinig frequent een beroep op de stakingskas. Pas na 1973 kan stilaan een 'inhaalbeweging' worden vastgesteld en de 'doorbraak' laat op zich wachten tot 1994 en 1997.

Hier kan opnieuw een toenadering tussen de drie gewesten worden vastgesteld, alsof de strijdvaardigheid van de leden in de verschillende landsgedeelten een zekere gelijkvormigheid gaat vertonen.

4. BESLUIT

Om af te ronden nog twee besluiten. Het eerste heeft betrekking op de evolutie van het stakingsfenomeen in België na de Tweede Wereldoorlog en op de bijdrage van deze studie tot de kennis van dit fenomeen. Het tweede is een poging om de onderzoeksresultaten te kaderen binnen het analysekader dat in de eerste paragraaf aan bod is gekomen.

4.1. Wat leren ons de gegevens over de uitbetaalde stakingsbedragen?

Drie punten ter overweging:

- 1) zelfs binnen een 'consensueel arbeidsmodel' blijven de werknemers 50 jaar lang staken;
 - 2) er kan niet worden voorspeld dat de werknemers van een bedrijf, een sector of een regio ooit met een zwaar conflict zullen worden geconfronteerd, waarbij op de solidariteit van velen een beroep zal moeten worden gedaan;
 - 3) een centrale weerstandskas blijkt een nuttig en belangrijk instrument te zijn om stakingen te ondersteunen. Als dit het geval is, en rekening houdend met de verdere internationalisering van het bedrijfsleven, zouden de vakbonden stilaan moeten nadenken over de oprichting van een of meer internationale weerstandskas(sen).
- 1/ Uit de voorgaande cijfers, tabellen en grafieken is duidelijk geworden dat de werknemers - hier de ACV-leden van de arbeiderscentrales en de werknemers van de centrale van de openbare diensten - gedurende de 50 jaar werking van het 'Belgisch' overlegmodel zijn blijven staken. Aan stakingssteun heeft de CWK zowat 7,132 miljard BEF (1980) uitgegeven. Dit komt neer op een gemiddelde van ongeveer 150 miljoen BEF per jaar. In sommige jaren werd echter het viervoud van dit bedrag uitgegeven. Bovendien blijken loonsverhogingen en hogere stakingsbedragen gelijke tred te houden. Bij loonstagnatie wordt eveneens een vermindering van de verrekenende stakingssteun vastgesteld. De laatste jaren, en zeker na 1987, wordt evenwel een zeer grote terugloop van de jaarlijks uitbetaalde stakingssteunbedragen vastgesteld.
- De laatste tien jaar is er dus een aanzienlijke vermindering van de verrekenende bedragen. Dit roept opnieuw een reeks vragen op.
- Heeft dit iets te maken met de wijze waarop het ACV de stakers wenst te vergoeden? Op het einde van de jaren zeventig - een periode van belangrijke defensieve stakingen - werden langdurige stakingen (vijf en negen weken) beter vergoed dan korte stakingen. Men ging ervan uit dat het weerstandsvermogen van de stakers bij langdurige confrontaties beter moest worden ondersteund.
- Nu stelt zich de vraag of deze strategie moet worden behouden. De strijd moet nu niet enkel tegen de werkgever worden gevoerd, maar tegen een hele reeks van overheidsingrepen (het opleggen van tal van (loon-)normen die de (vrije?) onderhandelingen aan banden legt), zeker wanneer wordt vastgesteld dat mobiliseerbare leden die in verhouding met de anderen meer stakingssteun genieten ook hogere lonen krijgen of behouden.
- Hoe goed het overlegmodel ook zou werken, stakingen blijken hun nut en noodzakelijkheid te behouden en te hebben bewezen.

- 2/ Tijdens die vijftig jaar hebben we enkele typische stakingsprofielen kunnen waarnemen, zowel voor de gewesten als voor de beroepscentrales. Voor geen van die profielen hebben we een definitieve verdwijning van het stakingsfenomeen kunnen vaststellen. Zelfs de beroepscentrales die jarenlang nauwelijks een beroep hebben gedaan op de CWK kunnen in een bepaald jaar een zeer aanzienlijke sta-

kingssteun krijgen. (Hout en Bouw, bijvoorbeeld, heeft de duurste stakingen gesteund). Bovendien stellen we vast dat er bij bepaalde centrales duidelijke 'inhaalbewegingen' aan de gang zijn (met name voeding en diensten en openbare diensten). Als er geen Centrale Weerstandskas had bestaan dan hadden verschillende centrales bepaalde stakingsinspanningen niet aangekondigd zonder hun toekomstige stakingsweerstand te compromitteren. Daar deze feiten onvoorspelbaar zijn, is een goede 'stakingsteunverzekering' voor alle werknemers aangewezen. Op lange termijn komt dit alle werknemers ten goede.

- 3/ Een stakingskas is voor het slagen van een staking onontbeerlijk. De vraag stelt zich dan op welke basis en hoe die moet worden georganiseerd?
Traditioneel, en tegenwoordig in de meeste landen nog steeds, worden de weerstandskassen binnen een professionele (sectorale, regionale) beroepscentrale georganiseerd.

Sinds 1926 heeft het ACV een centrale interprofessionele weerstandskas. Blijkbaar heeft die haar diensten bewezen, want binnen andere syndicale organisaties (met name het ABVV) staat een dergelijke organisatieformule nu op de agenda (2).

4.2. De bevestiging van sommige theoretische inzichten

De gegevens van de stakingsbijdragen, hun respectieve uitsplitsingen over de centrales en de gewesten en de verbanden die we kunnen leggen met de evolutie van de RSZ-lonen en de tewerkstelling, laten ons toe om bepaalde inzichten te bevestigen.

- 1/ Ter bevestiging van de institutionele en organisatie-politieke modellen en wat reeds in het punt 4.1. aan bod kwam, stellen we vast dat bij een overheidsingrijpen in de vrije loononderhandelingen de vakorganisaties duidelijk minder staken. Anderzijds wordt het organisatievermogen van de vakbond – gemeten aan het stijgend aantal *mobiliseerbare* leden – niet 'automatisch' in een hoger stakingsvolume omgezet. Bij sommige vakcentrales is dit wel het geval, bij andere niet. We kunnen wel vaststellen dat het stakingsfenomeen zich in de laatste jaren –meestal te wijten aan een syndicale doorbraak in traditioneel weinig of niet gesyndiceerde sectoren – over alle sectoren heeft verspreid en niet beperkt is gebleven tot enkele meer combattieve sectoren (mijnen, metaal, scheikunde...).
- 2/ Wat de economische modellen betreft, zouden we geneigd zijn om uit de cijfers de volgende vaststellingen af te leiden: met stakingen kunnen hogere lonen worden afgedwongen, maar een hoge werkloosheid remt de stakingsgeneigdheid af. Zo zou het conflictmodel meer opleveren in een omgeving van sociaal overleg en met sociale vrede in de meeste sectoren.
- 3/ Sociaal-psychologische modellen ten slotte vinden hier ook een bevestiging. Bepaalde categorieën van werknemers staken duidelijk meer (mijnwerkers en metaalarbeiders) en andere duidelijk minder (ambtenaren, vrouwen, werknemers van de dienstensectoren,...). Onze bevindingen komen hier zeer goed overeen met die van de algemene stakingsliteratuur. De laatste jaren worden echter ook hier kente-

ringen vastgesteld. Hard stakende sectoren verdwijnen (mijnen, scheepsbouw, en textiel...) en zachte sectoren of syndicaal minder traditionele sectoren die hun ledenaantal kunnen vergroten, worden agressiever (verzorgingsinstellingen, openbare diensten, voeding en diensten...).

De onvoorspelbare herhaling van elke staking blijft niettemin een uitdaging voor elke onderzoeker.

Voor de toekomst, en rekening houdend met de internationale ontwikkelingen (zowel industrieel, economisch als financieel), en met de verdere internationale sociaal-politieke integratie in Europa, Amerika of Azië, kunnen echter ook nog andere organisatorische scenario's worden bedacht. Is een centrale, *landelijke* weerstandskas nu nog de beste formule om de strijd tegen de internationalisering van het kapitaal aan te gaan? Alleen in Europa en met name in Duitsland kan de confederale vakbondskoepel (DGB) zelf geen stakingen organiseren. Dit behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van de beroepscentrales. De optimale financiële ondersteuning van stakingen in andere landen dient zeker te worden onderzocht.

* We danken Francis Holderbeke (Steunpunt WAV-HIVA, K.U.Leuven) en Guy Van Gyes (HIVA, K.U.Leuven) voor hun kritische opmerkingen en uitdagende voorstellen. Een aanzienlijke verheldering van de soms verwarde gedachtegang werd hierdoor (hopelijk) bereikt. Jan Pickery (Departement Sociologie, K.U.Leuven) was ook behulpzaam bij de statistische verwerking van de gegevens.

VOETNOTEN

- (1) De Centrale Weerstandskas (CWK) is ontstaan uit de hervorming van de Kas van herverzekering tegen staking en lock-out, die op 1 januari 1922 in de schoot van het ACV tot stand was gekomen. Ze werd in 1926 opgericht. Artikel 3 van de statuten van de CWK verplicht alle Centrales die bij het ACV zijn aangesloten en over een weerstandskas beschikken om deel uit te maken van de CWK. (*Bedrijvigheid van het ACV 1945-1947*, Brussel, 50-51). Maar de uitvoering van artikel 3 heeft enige tijd vereist. In het verslag over de '*Bedrijvigheid van het ACV 1966-1968*' lezen we het volgende: "*In 1965 sloot de Centrale van de 'Spoor' aan bij de CWK; in 1966 konden wij ons verheugen over de aansluiting van de C.N.E. (Centrale Nationale des Employés) en op 1 januari 1968 sloot de Centrale der Openbare Diensten terug aan, zodat nu, met uitzondering van de LBC, en de onderwijscentrales, alle beroepscentrales aangesloten zijn bij de CWK*". (blz.37) (Mampuy, 1992; 182-183). Binnen het ACV is de centralisatie van de inning en van de uitbetaling van de stakingsvergoedingen dus een feit, op één uitzondering na: de Landelijke Bedienden Centrale (LBC), die pas in 1998 tot de CWK is toegetreden.

-
- (2) Tijdens het buitengewoon Congres van 27 maart 1998 in Brussel, heeft de CMB-ABVV de volgende algemene resolutie goedgekeurd: "De CMB is overtuigd van de noodzaak van een sterke interprofessionele vakbond die indien nodig gezamenlijk tot acties kan overgaan. Daarom achten wij het ook van essentieel belang dat op een zo kort mogelijke termijn *een interprofessionele stakerskas* binnen het ABVV wordt gerealiseerd. (*CMB-Inform*, 1998: 9). Binnen het ABVV werden toch verschillende en herhaalde pogingen ondernomen om een centrale weerstandskas op te richten. Alhoewel de leden van de Syndicale Commissie hiervan overtuigd waren zijn ze er niet in geslaagd, noch voor de Eerste noch voor de Tweede Wereldoorlog. De centrales bleven resoluut tegen een nationale stakerskas gekant. 'Ze vreesden dat het Belgisch Vakverbond (BVV) via dat instrument een te sterke invloed op hun inteme aangelegenheden zou kunnen uitoefenen', schrijven B. De Wilde en L. Peiren (Peiren & Messiaen, 1998, 149).
- (3) De nominale bedragen voor het jaar 1946 en 1947 waren respectievelijk 10,114 en 26,497 miljoen BEF. Daar wij niet over het indexcijfer van de kleinhandelsprijzen voor die jaren konden beschikken, hebben wij met deze bedragen in dit artikel geen rekening meer gehouden. In 1947 werd het reglement van de Centrale Weerstandskas ook gewijzigd. Dit was ook een reden om de analyse slechts vanaf 1948 door te voeren.
- (4) Voor 1980, bijvoorbeeld, is de dagelijkse steun voor deze verschillende categorieën als volgt (alle bedragen zijn in BEF van 1980 herberekend):
- 520 BEF tijdens de eerste week, voor de volwassenen (+21j.) of de gehuwde mannen; 650 BEF tijdens de tweede week voor dezelfde categorie;
 - 470 BEF voor de eerste en 600 BEF vanaf de tweede week voor de vrouwen en de jeugd van achttien tot twintig jaar;
 - 370 BEF voor de eerste week en 500 BEF vanaf de tweede week voor de jeugd van veertien tot achttien jaar.
- Bovenop deze bedragen kunnen de Centrales aan bepaalde categorieën nog getrouwheidspremies uitbetalen.
- (5) Ter herinnering:
- 1980 (7/12): algemene staking (alle sectoren);
 - 1981 (4/2, 5/2, 9/2, 13/2): algemene stakingen in verscheidene sectoren; (23/10): algemene staking in de bouwnijverheid;
 - 1982 (8/2-11/2, 8, 16, 22, 26/3, 30/11, 7/12): algemene stakingen in alle sectoren, openbare diensten inbegrepen;
 - 1983 (7/2-10/2): stakingen in de openbare diensten;
 - 1984 (3/4, 10/4, 14/5): algemene stakingen in het onderwijs, metaal, hout en bouw, energie...
 - 1986 (mei-juni): stakingen in de openbare diensten; (16/5-30/5) algemene staking in het onderwijs;
 - 1987 (19/6): algemene staking van de openbare diensten;
 - 1989 (1/1-31/5): algemene staking gezondheidszorg; (24/11): algemene staking onderwijs en openbare diensten;

-
- (6) Pearson Correlation coefficients, Prob> R: staking/RSZlonen: + 0,19109. NWWZTOT/staking: -0,11109. Multipele regressie van stakingsbedrag bij RSZ-lonen en werkloosheid: Parameter estimate Intercep (staking): 96160 (prob>T: 0.0040); RSZlonen: + 0.118233 (prob>T: 0.0169); NWWZTOT: -0.165879 (prob>T: 0.0377), significant <0.05.
- (7) Die cijfers zijn vaak nog onderschat, want de verrekening van een staking kan verscheidene jaren duren en dus worden slechts de daaropvolgende jaren aangerekend. De last van de voorgaande jaren loopt soms op tot meer dan 80% van de jaarlijks uitbetaalde stakingsgelden. Dit was onder meer het geval in 1994 (87%) en in 1995 (80%). Zo zou de slingerwijdte tussen de jaren met veel en de jaren met weinig stakingssteun nog toenemen. Met de bestaande gegevens kan dit echter niet worden achterhaald.
- (8) Ook hier werd rekening gehouden met het feit dat de LBC-leden niet tot de CWK bijdragen. Voor elk jaar werden de LBC-leden (voor het Vlaamse en het Brusselse gewest) van de gewesttotalen afgetrokken a rato van 85% voor Vlaanderen en 15% voor Brussel. Deze verhouding hebben wij afgeleid uit het Activiteitenverslag van het ACV-Verbond Brussel (Creatief en Solidiair naar 2003, januari 1997) waar het aantal LBC-leden op 35.000 (voor het Brusselse gewest) voor 1996 werd vastgesteld. Dit aantal komt overeen met 15% van het LBC-ledenbestand. Deze verhouding hebben wij voor alle jaren aangehouden.

BIBLIOGRAFIE

- ALBEDA, W. (s.d.), *Vakbeweging en maatschappij*. Kampen: J.H. Kok.
- BATSTONE, E., I. BORASTON & S. FRENKEL (1980), *The social organization of strikes*. Basil Blackwell: Oxford.
- BRITT, D. & O. GALLE (1972), Industrial conflict and unionization, *American Sociological Review*, vol. 37, 48.
- CMB-INFORM (1998), *Een vakbond voor de 21ste eeuw. Algemene resolutie*. ABVV-metaal.
- COHN, S. & A. EATON (1989), Historical limits on neoclassical strike theories: evidence from french coal mining, 1980-1935, *Industrial and Labor Relations Review*, 42(4): 649-662.
- COHN, S. & K WINSBOROUGH (1988), Strategy and social stratification: optimizing the effect of industrial conflict on the wages of early Twentieth century french coal miners. Unpublished paper, University of Wisconsin-Madison.
- CROUCH, C. (1982), *Trade Unions: the logic of collective action*. Glasgow: Fontana.
- DESCHOUWER, K. (1982), *Het ABVV in Vlaanderen. Een enquête naar de wensen en verwachtingen van de Vlaamse ABVV-leden ten opzichte van hun vakbond*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel, Centrum voor Sociologie.

-
- ELDRIDGE (1973), Industrial conflict. Some problems of theory and method, in: CHILD, J. (Edit.) *Man and organization*. London: Allan & Unwin.
- FRANZOSI, R. (1989), One hundred years of strike statistics: methodological and theoretical issues in quantitative research, in: *Industrial and Labor Relations Review*, 42(3): 348-362.
- GODARD, J. (1992), Strikes as collective voice: a behavioral analysis of strike activity, *Industrial and Labor Relations Review*, 46(1), october 1992: 161-175.
- HICKS, J. (1932), *The theory of wages*. New York/London: MacMillan.
- HYMAN, R. (1972), *Strikes*. Glasgow: Fontana/Collins.
- KAUFMAN, B.E. (1981), Bargaining theory, inflation and cyclical strike activity in manufacturing, *Industrial and Labor Relations Review*, 34(3), april 1981: 333-364.
- KERR, C. & A. SIEGEL (1954), The interindustry propensity to strike - An international comparison, in: KORNHAUSER, A., R. DUBIN & A.M. MOSS (eds) *Industrial conflict*. MacGraw-Hill (189-212).
- MAMPUYS, J. (1992), De christelijke vakbeweging, in: GERARD, E. (red.) *De christelijke vakbeweging in België 1891-1991*. Kadoc-Studies, 11.; Universitaire Pers, deel 2: 147-271.
- MARTENS, A. (1991), Is Mattheüs ook de rentmeester van de stakingskas? Kwantitatieve analyse van de stakingsvergoedingen die door de ACV-Centrale Weerstandskas werden uitbetaald (1948-1988), in: LAMMERTYN, F. & J. VERHOEVEN (red.) *Tussen sociologie en beleid. Vriendenboek prof. dr. E.J. Leemans*. Leuven: Acco, 255-279.
- MARTENS, A. (1994)a, 1983-'93 of ...de ononderbroken terugloop van de staking in België, *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, (85)11, nov. 1994: 869-879.
- MARTENS, A. (1994)b, *Van sociaal pakt naar (on)geplande deregulering*. Cursus sociologie van de arbeidsverhoudingen, Deel IV, K.U.Leuven, 1-71.
- MINISTERIE VAN TEWERKSTELLING EN ARBEID (1994), *Kijk op de arbeidsmarkt in België: lonen en arbeidsduur*. Brussel: Administratie van de werkgelegenheid, Directie van de studie der arbeidsproblemen.
- MORRIS, T. (1998), Unionization matters: an analysis of Post-World War II strikes. Unpublished paper, Texas A&M University.
- PASTURE, P. & J. MAMPUYS (1990), *In de ban van het getal. Ledenanalyse van het ACV 1900-1990*. Leuven: Hoger Instituut voor de Arbeid-K.U.Leuven.
- PEIREN, L. & J.J. MESSIAEN (1998), *Een eeuw solidariteit 1898-1998. Geschiedenis van de Socialistische vakbeweging*, ABVV -Ludion-AMSAB-IEV.
- POOLE, M. (1986), *Industrial relations: origins and patterns of national diversity*. London: Routledge & Kegan.
- SHALEV, M. (1978), Problems of strike measurement, in: CROUCH, C. & A. PIZZORNO (Red.) *The resurgence of class conflict in Western Europe since 1968*. London: MacMillan Press.
- STERN, R. (1978), Methodological issues in quantitative strike analysis, *Industrial Relations*, Vol. 17, 1, 37.
- VAN LEEMPUT, J.(1992), Stakingsstatistieken. Gelieve met de nodige voorzichtigheid te interpreteren, Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid, Vorming, *Nieuwsbrief*, 3, 1992: 20-25.

VISSER, J. & B. EBBINGHAUS (1996), Een halve eeuw verandering. Verklaringen voor convergentie en diversiteit van werknemersorganisatie in West-Europa, in: VISSER, J. (Ed.) *De vakbeweging op de eeuwgrens*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 20-53.